

**PUBLICAȚIE SAPTAMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL III • Nr. 14 (115) • 10 — 16 APRILIE 1992

• 16 PAGINI • 25 LEI •

COMUNICAT

Senatul României a votat împotriva prezenței observatorilor naționali la viitoarele alegeri legislative. Dar, dacă participarea observatorilor străini a fost aprobată, acceptându-se ideea că arbitrajul este necesar încă în stadiul incipient al democrației noastre, cu atât mai necesară va fi prezența observatorilor naționali. L.A.D.O. și PRO-DEMOCRAȚIA au dobândit deja o bună experiență în domeniu, demonstrând imparțialitate și profesionalism. În consecință, observatorii naționali vor face ca rezultatele alegerilor să nu mai poată fi contestate de nimeni. De aceea, cei care se tem de observatorii naționali se expun, inevitabil, bănuielii că au ceva de ascuns. E de menționat și faptul că prezența observatorilor naționali la alegeri este recomandată de acordurile de la Helsinki și considerăm că ar fi un act de miopia politică gravă a ignora aceste recomandări, într-un moment cind România este interesată să-și recăștige prestigiul internațional.

In următoarele săptămâni, legea electorală va intra în discuția Camerei Deputaților. Grupul pentru Dialog Social face un apel către toți cei interesați în bunul mers al democrației și înlăturarea atmosferei de încordare și suspiciune în România să susțină participarea observatorilor naționali la viitoarele alegeri legislative.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

CIORAN – 81 • Imagini din fototeca Editurii Humanitas și din albumul Irmeli Jung, Gallimard

„În multe privințe, eu nu mai sunt același. Mi-am schimbat oarecum punctul de vedere în tot ce privește realitățile «istorice». Uneori îmi pare direct comic că am putut să scriu Schimbarea la față; — nu mă mai interesează. În afară de poezie, metafizică și mistică nimic n'are nici o valoare. Orice participare la frământările temporale e timp pierdut și risipire inutilă. Lucrurile acestea le-am percepuit prea târziu din păcate, dar mă consolez de a le fi priceput măcar acum. Un om, dacă vrea să păstreze o demnitate spirituală oarecare, trebuie să uite calitatea lui de contemporan. Ce departe eram acum

de știام acestea la 20 de ani. Fiecare insă e victimă propriului lui temperament. Eu cred că lichidat multe erori și multe speranțe îngăduitoare. Încearcă, prin orice mijloc, să te întâli în afara de pasiuni vremelnice și superstiții care otrăvesc inutil sufletul și elanurile spiritului. Numai așa se pot suprăma regretele inutile și nădejdile nefieace.”

EMIL CIORAN (scrisoare către frațele său, Aurel Cioran, 1947)

ANUNȚURI — CURIER

DIN SUMARUL NUMĂRULUI URMĂTOR:

- SORIN VIERU — EDITORIAL
- GABRIELA ADAMEȘTEANU — CENZURĂ ȘI AUTOCENZURĂ
- VLADIMIR TISMĂNEANU — DECESUL COMUNISMULUI
- PAVEL CÂMPEANU — SONDAJ DE OPINIE
- UN INTERVIU CU ANDREI ȘERBAN

Către,

REDACȚIA REVISTEI „22”

Deoarece în nr. 8/28.02.1992, pag. 10 al Revistei „22” este publicat un articol care se prezintă ca un fel de „scrisori deschise” (și „psihanaliză”) adresată subsemnatului de către d-na dr. Alexandra Stancu Rețezeanu, în virtutea dreptului la replică și rog să publicați următoarea:

Autoarea se referă la un text apărut în cadrul emisiunii 9 (și ultimul) al scrierii „Nebunii erau... dinidenit”, prefațindu-se a ignora că în același cotidian, pe două zile de la apariția articolului impacat (în nr. 12 din 21.1.1992) pe prima pagină, în cadrul aceluiași emisiunii, apare o precizare a subsemnatului că nu sunt autorul care a redactat textul cu privire, menționând explicit: „în redactarea mea textul nu îl avut o altă structură și un alt stil (de exemplu, nu ar fi continut niciodată expresii ca „încalcarea principiilor minime”, agresivitatea subintelectuală sau ca rezultată fizică) izolarea psihiatrilor liberi, personaje veroase și lirice de elementara moralitate...”, formuleare de care m-am dezis și mă dñeș public, urmând ca pentru ea să dea vocileală secretariatul A.P.R. căruia îl aparține și care nu mi-a prezentat textul (bilante de publicare). Lăsând la o parte această problemă de stil pe care o denumesc, devin în egală măsură înălțări de responsabilitate și suveranitatea aceliei prese din România care – sustinută sau nu din umbra de unii psihiatri – a publicat o serie de materiale care au adus un imens prejudiciu psihiatrelor și psihiatrilor tării noastre. Deoarece articolul din revista Dvs. mi se adresează direct, eu acercă ocazia regăsi informarea „în diagonă” a autoarei și o incit să se consulte cu sefi și direcți Dr. V. Tuculescu și Dr. A. Romiță – președinte și respectiv vicepreședinte al A.P.L.R., privitor la astăudinea și demersurile mele în calitatea oficială pe care o am, în direcția spălării acestui conflict apărut pe care-l consider susținut de anumite interese care-mi scapă. Aș dori ca ei să doță psihiatrii menționați mai sus să albe curajul civic să se pronunțe public în acenții chestiune. Îmi exprim totodată dorința personală ca autoarea să se inscrie în Asociația Română de Psihanaliză pentru a-și înrudi această doctrină și a nu o mai practica „în diagonală”.

In concluzie, considerind că articolul nu are obiect, iar faptul că mi se adresează este o expresie a ignoranței autoarei în materie, anrezec că nu e de demnitatea mea să răspund la cele ce mi se atribuie. Dacă redactorul revistei „22” dorește să cunoască opinia mea în această problemă – atât în calitatea oficială, cât și personală – răspund cu promptitudine oricărei solicitări.

Nu pot încheia însă fără a semna că două incertitudini. Prima, se referă la vizita Grupului parlamentar britanic, începută în 8.02.1992 în România, semnalată într-un articol publicat în același număr al revistei Dvs. și care cu ocazia conferinței de presă și a comunității oficiale (redactat în engleză) afirmă că a luat legătura cu mine, ceea ce este un neadevar. Protestul pe care l-am trimis, imediat prin fax către Rompres a rămas nedifuzat. Deci, iată o atitudine la care nu mă așteptam din partea unor persoane onorabile. A doua, se referă la Revista „22” căreia cu tristețe, trebuie să-i reprozez că nu a respectat dreptul la replică, nepublicând textul pe care l-am trimis după numărul dedicat psihiatrelor din 15.VII.1990 în vederea corectării unor

inexactități și neadevaruri. În spiritul democratice și a preștiunii Dvs., sper că Revista „22” va publica astăzi „replica” de judecătă, cit și (ca o reparatie) pe cale de atunci, pe care o sălătire.

Prof. Dr. Mircea Lăzărescu

Timișoara, 6.03.1992

Nota redactori: Am refuzat sugestia d-lui prof. dr. Mircea Lăzărescu pentru care îl mulțumim.

SONDAJ DE OPINIE

1. Cum consideri că trebuie să aibă loc alegerile?
  - a) generale și prezidențiale împreună
  - b) separat
2. Dacă ați putut influența decizia privind datele alegerilor, care ar fi opțiunea dumneavoastră?
  - a) alegerile să aibă loc în luna
  - b) în septembrie
  - c) octombrie, noiembrie
3. Care ar fi candidatul la președinție pentru care ați optat?
  - a) Theodor Stolojan
  - b) Nicolae Manolescu
  - c) Andrei Pleșu
  - d) Ion Rotiu
  - e) Radu Câmpeanu
  - f) Petre Roman
  - g) Ion Iliescu
  - h) un necunoscut propus de Convenția Democratică
  - i) un necunoscut propus de F.S.N. (ripari Roman – rripari 22 Decembrie)
4. Ce formațiuni politice consideriți necesare să facă parte din Convenție?
  - a) P.A.C.
  - b) P.N.T.C.D.
  - c) P.N.L.
  - d) U.D.M.R.
  - e) P.N.L.-A.T.
  - f) M.E.R.
  - g) alte formațiuni

**Îți anunțăm pe cititorii noștri
că Revista „22” se găsește
de vinzare și în librăriile
HUMANITAS**

Librării HUMANITAS :

București, Cl. Victoriei, 101
Iași, str. V. Alecsandri, 8
Timișoara, Bd. Revoluției (fosta librărie „Facio”)
Sibiu, str. N. Bălcescu, 16
Pitești, Pasajul Victoriei, 89
Bacău, str. N. Bălcescu, 12

Expoziții permanente de carte HUMANITAS cu vinzare
(la Fondul Plastic) :

Arad, str. V. Alecsandri, 1
Alba Iulia, str. Republicii nr. 5 (Biconfort)
Brașov, str. Mureșenilor 1, Bd. Victoriei, 10
Galați, str. Domnească, 19

Raiourile de carte HUMANITAS :

Arad, str. Lucian Blaga, 2–4 (Anticariat)
Bistrița, str. M. Eminescu, 4–6 (Atheletia)
Botoșani, str. Primăverii, 10 (Livr. Primăverii)
Craiova, str. Popa Șapcă nr. 4 (Omniscop)
Constanța, Bd. Tomis 96 (FESINAR)

ANUNȚAM PE CITITORII DIN TARĂ

ȘI DIN STRĂINATATE

In continuare, revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacției. Doritorii se pot abona în următoarele condiții: costul unui abonament ridicat de la sediul redacției (cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de 230 de lei pe trimestru (deci cu o reducere de 24%, în raport cu costul real).

Abonamentele pot fi expediate și prin poștă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poștale (144 lei). Costul abonamentului va fi de 374 lei pe trimestru.

Redacția „22” îi anunță pe foști deținuți politici și veterani de război că beneficiază de aceeași reducere de abonament la revista „22” ca și elevii, studenții și cadrele didactice din provincie. Ca urmare costul unui abonament pe trei luni la revista „22” pentru cititorii din categoriile amintite va fi doar de 225 lei (diferența de preț urmând să fie suportată de Institutul pentru Democrație în Estul Europei cu sediul la New York). Cei interesați să rugăți să expedieze prin mandat poștal suma de 225 lei (pe adresa: Revista „22”, cod 45103532, B.C.R. Filiala sector 1, strada Londra nr. 10) și o adeverință (valabilă un an) din care să rezultă că sunt profesori, elevi, studenți, foști deținuți politici și veterani de război (pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1 București, pentru Serviciul de Difuzare). Ii rugăm pe cei abonați pe trimestrul I să specificați pe talon „reînnoirea abonamentului”.

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22” depunând costul abonamentului în contul nr. 47218 16 00030 – BCR, sector 1, str. Londra nr. 10 (cu specificația: pentru Revista „22”) sau trimițând un cec pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1 București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de 60 dolari pe an (30 dolari pe 6 luni, 15 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (100 DM anual, 50 DM pentru 6 luni, 25 DM trimestrial, 360 franci pentru 6 luni, 180 franci trimestrial).

Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de 72 dolari anual, 36 dolari pe 6 luni, 18 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sunt incluse și cheltuielile de expediere.

Redacția Revistei „22” anunță că își rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizați de redacția Revistei „22” este interzisă.

SEMNE ȘI SEMNALE

EMIL HUREZANU

Dacă, meteorologic vorbind, Bucureștiul a cunoscut în ultimele zile cele mai ridicate temperaturi din Europa, din perspectivă politică se poate vorbi de un front depresionar, pe fondul căruia curentii și contra-curentii își schimbă rapid viteză și direcție, derutind, dar și incitând observația.

Frontul depresionar-depresiv al salvărilor naționale își linge în primul rînd râurile. După Convenția națională au început migrațiile. Vorbind în urmă cu cîteva zile, la Sala Polivalentă, de mările invaziilor, de la buni la boalaicii, care ne au marcat „sufletul și tradițile” (remarcabil de ridicol este, în fond, liberalismul etnicist al acestui social-democrat de formatie hidrotehnică), d-l Petre Roman nu și imagina probabil fluxul de energie centrifugă declansată de ultima să schimbare la față. În Adunarea Deputaților și în Senat se numără acum cu zecile parlamentarii care l-au abandonat pe noui „lider maxi-mo”, optind fie pentru P.S.M., fie pentru tinăra-bătrîna gardă F.S.N.-22 Decembrie, fie pentru expectativă. În ambele camere însă, grupul pro-Roman din F.S.N. definește în continuare majoritatea fie ca să neconfortabil fluidă. Un prim avertisment al posibilelor discordanțe între președintele F.S.N. și propriii parlamentari este adoptarea în Senat a proiectului legii electorale care refuză prezența observatorilor naționali în proxi-mele alegeri generale. Atât Petre Roman cit și Theodor Stolojan se pronunță pentru prezența observatorilor naționali în alegerile generale și pentru reconsiderarea actului normativ respectiv în Adunarea Deputaților. Cei doi se-nșin-nesc în această poziție critică față de propriii senatori cu reprezentanții Convenției Democractice, care, la 4 aprilie, protestau energie împotriva votării în Senat a eliminării observatorilor locali în alegerile generale, dar, mai ales — și aici coincidență e deliberată, în ce-i privește —, cu ambasadorul american la București, John R. Davis Jr. Rezerva diplomatică dar insistentă și explicită a acestuia față de eventualitatea absenței observatorilor naționali în viitoarele alegeri, devine un semnal important cum, după semnarea acordului comercial româno-american, și în asteptarea ratificării clauzei națiunii celei mai favorizate, pentru România, în Congresul de la Washington.

La sfîrșitul săptămînilor trecute, presa românească publică o depesă a agenției AVR Press, potrivit căreia ambasadorul S.U.A. la București, primit recent timp de 10 minute la Cotroceni de d-l Iliescu, ar fi semnalat președintelui că de prezența observatorilor locali în alegerile generale și prezidențiale, va depinde acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate. Să non e vero e ben troväto. Indiferent de avantajele economice, clauza continuă să fie o importantă mișă politică a raporturilor româno-americane. Ambasadorul Davis confirmă în orice caz această premisă, degrevată de orice dimensiune ultimativă, și în interviul acordat Europei Libere la 3 aprilie, și în conferință de presă organizată la Centrul cultural american în aceeași zi. Să pentru că am amintit de semnarea acordului comercial româno-american și de exigențele ambasadorului în raport cu prezența observatorilor locali în viitoarele alegeri, să menționez neapărat declaratia domnului Davis, remisă în serii ziaristilor la 3 aprilie. Surprinzător, acest important document politic,

atât de relevant pentru percepția de etapă a administrației americane asupra evoluției democratice românești, n-a fost reprobus decât parțial în medie din țară, cu notabilă excepție ale României libere și Cotidianului. Considerind semnarea acordului comercial româno-american ca rezultat al situației create după succesul opozitiei în alegerile locale, adresind felicitările americane guvernului, dar și partidei politice și organizațiilor civice, deci și observatorilor locali, diplomatul a făcut următoarele precizări: „Tinerca de alegeri naționale libere și corekte la o dată ești mai apropiată va fi un semn vital al intenției României de a continua pe calea reformelor democratice și a inovațiilor economice. Promovarea unei prese independente, garantarea drepturilor omului și sfîrșitul acțiunilor represive ale organelor de Securitate vor fi luate în considerație în evaluările pe care administrația americană și Congresul le vor face în stabilirea atitudinii noastre față de România”. Cu excepția B-măslini libere, ediția de săptămâna-duminică 4-5 aprilie, și a Cotidianului de luni, 6 aprilie, ziarele importante și radio-televiziunea au omis, ca din intimilăre, parțial mesajul referitor la „sfîrșitul acțiunilor represive ale organelor de Securitate”. Să fie oare zvonul inconsistent, și în curs de confirmare, al înlocuirii generalului Caraman cu d-l Ion Tărice, consilier prezidențial, la cîrma Serviciului de Informații Externe, un contra-semnal preventiv al puterii de la București, indicind dorința de schimbare, sau doar semnul transmărturii conflictului Iliescu — Măgureanu vs. Roman — Caraman, în favoarea primilor? Vom vedea. Domnul Roman a cîștigat în Front, d-l Iliescu, prin Măgureanu și Talpes, deci prin consolidarea controlului asupra ambelor brațe lungi și temute ale „organelor de Securitate”, și a adjudecat spatele frontului. Zarurile n-au fost aruncate însă, iar în politică urma nu scapă turma.

BENEFICIILE ANTICOMUNISMULUI

HORATIU PEPINE

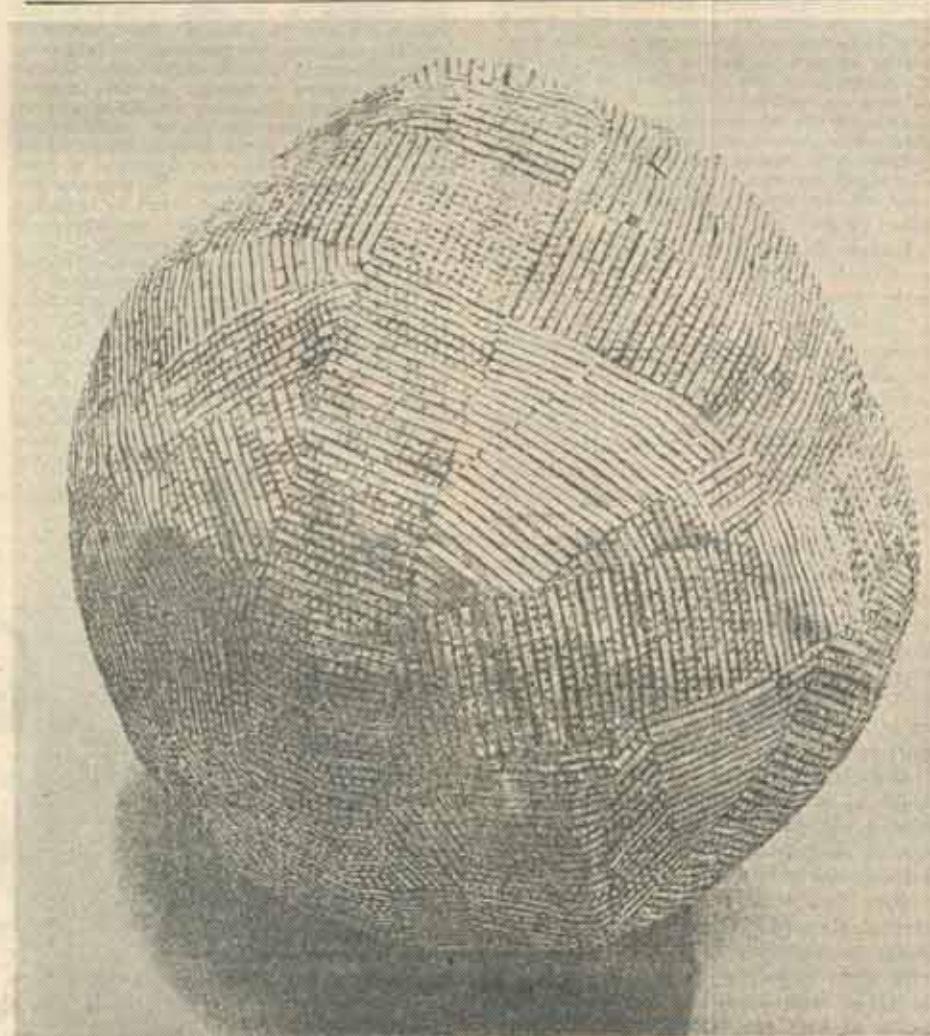
După încercarea de lovitură de stat de la Moscova, liberalii alcătuiau un proiect de lege pentru interzicerea Partidului Comunist și a Partidului Socialist al Muncii. Proiectul a rămas totușă toamna în serioase birourile permanente. El intra în atenția comisiei juridice a Senatului abia la începutul acestui an, primind un aviz nefavorabil. Domnul Predescu, președintele comisiei juridice din Senat, semna un raport în care se spunea, în principal, că Partidul Comunist Român a incitat să mai existe după 22 Decembrie, iar Partidul Socialist al Muncii să constituise un anul trecut, a fost pe deplin lămuritor. Etatismul economic și „conceptia materialistă-dialectică despre lume și viață” sunt în sinu partidului la ele acasă.

La Senat, proiectul liberal primește din partea comisiei juridice un aviz nefavorabil. La Cameră, domnul Ninosu, președintele comisiei juridice a deputaților, aprecia la rîndul său că proiectul liberal interzice doar forma partidului comunist și că nu poate prin el însuși să sanctioneze activitățile comuniste. În replică domnul Ninosu redăzvăță alte două proiecte legislative, unul pentru completarea Codului penal cu același sanctiuni care lipsesc din Legăa siguranței naționale (la articolul 3 lit. h unde se încriminoază „actiunile totalitariste sau extremiste de sorginte comunistică, fascistică sau legionară”), iar altul pentru crearea unei Comisii pentru persoanele juridice care să funcționeze pe linia Ministerului Justiției cu scopul de a verifica dacă activitatea persoanelor juridice se desfășoară în conformitate cu legea. Despre aceste proiecte am mai scris și am arătat că ele reproduc mecanismul legilor Mărășescu din 1924.

La Senat s-a votat odată includerea proiectului liber pe ordinea de zi, dar n-a intrat niciodată în discuție și se părea că liberalii, ei însăși, vor renunța la el. Totușă că aduziunea unor deputați la partidul lui Ilie Verdă a reluat ideea, «de data aceasta cu un sprinț mai larg din partea FSN. La Partidul Socialist al Muncii a trecut nu doar Silviu Somicu, care fusese ales pe listele Partidului Socialist Democratic, dar și Ananie Ivanov, deputat FSN din Tulcea. Se părea că în mișcarea centrifugă

nu se scăpa de la înțelegere. Comisia juridică a Senatului a votat odată proiectul liberal, dar care nu pare dispusă să consimtă la creditarea proiectelor domnului Ninosu. Pentru partizanii lui Petre Roman ar fi fost încă un prilej de a se defăsa clar de aripa de stanga a FSN-ului, dar omestecul domnului Ninosu contribuie la perpetuarea confuziei. Joi trecută s-a produs o adevărată derută. O parte a FSN-ului cerea discuțarea de urgență a proiectului liberal, în timp ce liberalii însăși păreau dispuși la concertă. Dacă în septembrie liberalii puneau un accent deosebit pe latura propagandistică a proiectului, acum, după atîta luni de zile, se găsesc mai degrabă la eficiență lui, în timp ce intenția propagandistică a devenit mai importantă pentru aceea parte a FSN-ului care ține să anuleze o dată pentru totdeauna orice bănuială că ar simpatiza, cit de cit, cu stînga comunistă.

N-a scăpat neobservat în toate aceste zile că îndijirea Camerei împotriva Partidului Socialist al Muncii tinde să lase spațiu de manevră unui alt partid cu un limbaj extremist nedisimulat: Partidul România Mare. Atunci cind Gheorghita Lupău, membru FSN, și-a declarat aduziunea la acest partid nimeni n-a protestat. Pe de altă parte, dacă există un adevărat un pericol pentru noua democrație românească, el vine mai puțin dinspre comunismul ortodox, care să identificat în destul cu imaginea mizeriei sociale pentru a mai putea dobândi o aduziune semnificativă a electoratului, cit dinspre extrema naționalistă, care reprezintă odevărată prelungire a comunismului tiriu ceausist. De altfel rezultatele alegerilor municipale ne-înălță că România Mare se ofîa într-o se-roasă ascensiune. Toate discuțiile din actualul parlament riscă să rămână zgromot mult pentru nimic, dacă nu se vor adopta acele măsuri nu doar pentru eliminarea din actuala compozitie parlamentară a partidelor extremiste, dar și pentru impiedicare lor de a intra în viitorul parlament. În soluția în situația actuală este destul de simplă și constă în adoptarea unui sistem de calcul care elimină de la sine partidele mici. Sistemul Hondt adoptat la Senat pare să răspundă cel mai bine acestor exigențe, dar la Cameră mai multe grupări vor susține, se pare, sistemul electoral de la 20 mai, care fie și cu un barem de 3-4% nu va putea fi o situație foarte eficientă. FSN-ul împărțit în două și liberalii care doresc să-și pregătească terenul pentru a intra în alegeri pe liste separate vor sprijini probabil vechiul sistem de calcul.

Illustrație din acest număr cu „Lucrări pe hîrtie” din expoziția Lili Perjovschi – Galeria Simeza

ÎMPOTRIVA IMPOZITULUI PE FUMĂRIT SAU A TAXEI PE FAMILIE PENTRU AUDIO-VIZUAL

ILEANA MÁLÁNCIO

Cu cîteva zile în urmă, dl. senator Brătianu, iesind pe mijlocul cerului cu niște ecarlofi în mîna, ne-a explicat că dumneata său nu se întâlnește și să ne uităm — de dimineață pînă seara — la televizor. Numai că, iată, și acest lucru a ajuns să aibă un preț pe care n-o să mai avem cu ec-să-l plătim.

Adevărurile scoase la iveală cînd nu mai folosesc nimănul nu vorrea să insă Televiziunea așa cum îl place ei să creadă. Ca atare, prejurile lor nu trebuie să fie nici ele onorate de noi, de telespectatori. Chiar dacă stăm încă o dată și încă o dată înmormuriti în față, miercuri e venit să vedem altfel și altfel tot ce se sătăcă.

Iată o altă opinie, de la un cunoscut jurnalist român, în articolul său intitulat "România și Europa", publicat în revista "Cronica Românească" din 1990:

"... într-o lume în care se vorbește multă și adesea tot cu am mal văzut îndeva.

Ideea conducerii Radioteleviziunii de a-și scoate toate pagubele printr-o taxă pe familie pentru audio-vizual mi se pare, de aceea, de neaceptat,

Justificarea pretenției absurdă de mai sus se axează pe argumentul că toată lumea ș-a bucurat, în realitate, de sitările transmise prin această instituție. Numai că justificarea dată nu stă deloc în picioare: există numeroase cazuri

Cu ocazia emisiunii la care mă refer am mai fost nevoie să-mi spui: poate că sloganul alii minții poporului cu televizorul, în această situație nu mai este devarat. Poate că Televiziunea Română este de-acum liberă și ca urmare, obiectivă. Să breamă-mă îndulcător stirea (transmisă grav, cu tonul unui discurs funerar) că și aceasta instituție, pe care eu o credeam înfloritoare, se află în pragul falimentului. Nu, mi-am spus fără să vreau, acest lucru nu poate fi acceptat. Să dea faliment total, de la cultură pînă la agricultură, să dea faliment întreaga țară, dacă astăzi cer interesele F.S.N.-ului, dar să fie salvată Televiziunea și prin ea sufletele noastre. Fiindcă, la urma urmelor, ce este cea care ne-a dat nouă prima revoluție televizată din lume și primele mineriale și tot cea cea care ni se poate da oricând pe fiecare intr-o altă variantă, după cum o cer vremurile. Că doar pentru asta există o redacție Actualități, ca să adane tone de material cu care să actualizeze totul, ori de cine ori de năvoie.

Ultima variantă a istoriei mineraliadelor, mi-am spus apoi, ar trebui, totuși, să ne bucurăm, dacă nu prin noile ei dezvoltări, măcar prin nostalgia sa pentru artă, manifestată astăzi la nivelul realizatorilor, cit și la cel al protagoniștului Miron Cosma. Fiindcă nici dumnealui nu se lasă mai prejos dești sus-numiți sensori, ei își găsesc modelul tot într-un ~~mod~~.

Cu toate că alunici cind este vorba de cauză său nu este de rău, nu putem nega-l Jusefelin și pentru ceea ce vinează. Dacă dl. Brâzianu vrea să-l cerem un fel de Bali, de ce nu ar vrea și domnul Miron Cosma — ește. În felul său, este ceea ce mai bine — să semene leii cu Rănișor.

Cită nostalgia pentru artă, sănătate și admisă, tocmai acum, cind problemele acestora nu mai sunt învățate de nimeni în serios. Să, atunci, cum să evităm eroarea de a lăsa să piară Televiziunea și îndărât că (în ciuda crizei culturii, de care, mai nou, începe să fie obsedată dinăuntru și ultima preoccupationă) ea poate să devină o veritabilă casă de filme pentru aurii actori ai momentului?

Desejuri, costurile acestor lung metraje în mai multe variante cu total și cu total originală) sunt enorme, nu numai pentru noi, cel care le-am plătit cu virf și adesea, ci și pentru producător. De unde își încearcă să se extragă profitul, la prețurile de astăzi, aliaș pelican. Înțeleg că este necesară pentru a monța, la momentul oportunității, toate variantele posibile și imposibile ale evenimentelor gravate petrecute în țară? Sîi, în definitiv, de unde atîția bani cu care să plătești sașii și sporuri pentru filmare și chiar meniul să uităm că aceasta pătură-socială despre ale cărei privilegii se vorbește altă de mulți de la o vreme, adesea nu are pline și apă potabilă.

Dacă încă aveți nou bir, pe care se străduiește să-l impună, Televiziunea română, într-adevăr, să dea faliment, aşa cum nu se spune cu lacrimi în ochi, poate că nu este, de fapt, nici o pagubă: poate că abia astăzi va fi posibil să apară o altă Televiziune, mai obiectivă, care să nu coște întreaga țară atât cît a costat-o cea de cină astăzi.

pentru pericolitate. Flindești, trebuie să se
știe, nu numai minerii au spor de per-
icolitate, ci și acel care îl înregistrează și
lă monștează din unghiul de vedere potri-
vit momentului.

CAMILLE
PAGLIA

SANDA GOLOPENTIA

Acum cîteva zile am asistat la o conferință a lui Camille Paglia. Veniseră și-așezate două mil de oameni. A apărut, ca prezentindem, flancată de doi bodyguards (ceea ce noi numim abstract și nenumărabil gardă personală), a vorbit pe nerăsuflare împreună cu aproape două ore și a disipațit, așa cum se șvise, fără să stiu pe unde.

Enormă vizibilitate care a devenit peste noapte forma de viață a lui Paglia se explică în parte prin volumul Sexual Personae: Art and Decadence from Ne-fertilit to Emily Dickinson publicat, en grec și chin, la Yale University Press în anul 1990. Controversele pe care le-a generat cartea au fost amplificate de personalitatea leoninoasă a autorului. Pe campusurile celor mai importante universități americane (pentru a nu să vorbi de numeroasele publicații care au (intervievat-o), Paglia și-a surprins ascultatorii printr-o insumare autoparodică și stridantă de poziții polemice, care au izbutit să infurie simultan, dar și să capete obșcur pe aproape toată lumea. Universitară în cruceadă contra universitarilor. Feministă însusțită contra feminidelor recunoscute. Susținând în același timp și aparent ireconciliabilă legalizarea avortului și nepermisificarea

Nu acestea sunt însă motivele pentru care mă interesează Camille Paglia. Din tot ce a spus, alta este nota care mă frățează. Aparțin nucii generației care și-a învățat creierul și s-a auto-anulat, a rezumat ceea, la un moment dat, eu o voce în partide care devenise aproape gravă, și e important să vedeați ce s-a întâmplat cu noi pentru ca partida să nu fie iar pierdută înainte de a se fi jucat, cum se poate prea bine și ușor întimplă. Publicul care o asculta, mai aplaudând, mai susținând — și înțelesul este forma admisă pe campusuri și huiduielui —, Paglia îl-a evocat apoi tineretul anilor '30. Cu patrușteagă largită prin droguri și prin muzică războinică, tot prin ele, devenit incapabil de acțiune și renunțind împăstoasă la încherere în fapte a vizionului dobândit. Cel mai bunu dintr-o loli au sfîrșit obscur, în sinucis, anumitul, a conchis Paglia, în locul elanului, al idealurilor care i s-au suffleșteră curat și care ne infrâteaau, au instalat și au razbit rozațoarele plăuri mărunte care au uscat ideologile și au săracit cultura de adevărul mulțor horizonturi.

Care ar fi, făță de aceasă moarte, mulțimile de renăscere culturală preconizate de Paglia? În cele ce urmăzează le enumera, nu pe toate, ci pe cele mai învingătoare, și această nu pentru că sunt imbinarea de modestie și făță care configuroază pentru mine personalitatea, ci pentru a lumina un alt aspect care-i explică răsunetul. Paglia a apărut într-un moment de bilanț generalizat (în sfârșit de secol și de eră) și înțeardă să îndreapte, în chip de outsider, o cultură în prezent dominată de rejeaua teoriei a grupărilor de tot felul, în care loialitatea individualității puținice și strajute se-a îngustat simțitor.

indirecție unei bune părți a tineretului american și formată de universitari în rîndul treimii de import *Foucault-Derrida-Lacan*, spună Paglia. Impunind ca fundamentală o reflecție a cărei valori și line de moda intelectuală — în rîndul altfel depășită critico — și de ideologice nemărturisite, acesta un generalizat eliminări în același timp cîmpul de dezbalere și zelul unei universală utilă cultură americană vie cu

punctele ei tarzi si slabie. In loc sa-si consacre energia formarii unor minti libere si sanatos strunite de real si nevoia de autentic, universitarii au devenit itineranți, iar turismul cunoștiilor, congreselor si intrunirilor de tot felul absorbe bani pe care ii plătesc in America nu statul, ci studentul. Studenții invata să scrie mesesugit eseuri de sofisit despre nimice si nimicuri, dar inaintează in an din ce in ce mai incapabili de acțiune intelectuală trăita și de cuvint viu. La congrese, de altfel, cite ar fi să rămână, Paglia sustine că ar trebui interzisa eliterea comunicărilor — devenită lege — prin care acestea au virat spre spectacol si litanie, nemaihrâinind dezbaterea increzitoare si simplă. Lozinca publish or perish (publici sau dispari), căreia i se datorează tipărirea unor munci de manătură, ar trebui si ea eliminată din politica de cadre a universităților. In domeniul științelor umane si ai artei, nu numărul de articole sau tomuri marchează tăria unei gindiri, ci răsunetul si intensitatea ei, capacitatea ei de a aduce in dialog generos alte minti. Muzica si dansul negritor din America, televiziunea, pe seuri cultura pop trebuie sa-si cșigle locul pe care-l merita in formarea intelectualilor americanilor de mijloc si in reflectia teoretica la fața locului. La fel, si nu mai putin importante, istoria universală si antropologia generală trebuie sa impingă dincolo de imediată explorările încă prea frastăne și limitate la prezent si lobbying ale multiculturalismului sau feminismului. In sfirsit, cursurile organizate de departamentele de Women Studies continuă să fie precupăriori orientate spre elucidarea modalităților de victimizare a femeii in cadrul culturii occidentale implicit si obseur masculiniste, dar nu configură ferm platforma filozofică, politologică si juridică a revendicărilor majore care definiște pentru Paglia feminismul in momentul actual.

Prin toate ideile de mai sus, Paglia se inscrie proaspăt în reflectia înnoitoare care pregătește întrarea în alt secol și alt mileniu. Aceasta nu înseamnă cătuș de puțin că în personalitatea ei densă, de hippy și de haiduc (care mi-o evocă de multfel pe o Marie a Prunărescii cu cutilor la brîn, tot atât de outsider, întâlnită cu ani în urmă într-un sat din România) nu înțel compoziții sever calculate și bini dozate de autoreclamă, pitorese artificiale și foame de succes retrospectiv compensator. Fără a o idealiza, dar să arătă și a simplifica, și clar că, stături și multfel decit, dar în ceea ce Mario Cuomo, guvernator Bohogîndă al New York-ului, Roseanne sau Madonna, aducind pe scenă un cinsim feminin alert și triumfător, Noam Chomsky, interogindu-se neoseolt asupra masurii în care, și într-o societate democratică, sistem gândit vorbilor și deci datori să sim vigilienți, sau Kripke, evenitual Danto, filozofi sănătos și egațial de murga discursului pe care îl practică. Paglia e una din individualitățile în care America de astăzi se cîstese și împede și deseori mai adine decit în ceea ce se întimplă instituțional pe delări.

SONDAJ DE OPINIE

CENTRUL DE STUDII SOCIALE ȘI SONDAJE – C.I.S.

SONDAJ DE OPINIE – martie 1992

Sondajul ale căruia rezultate le relatează s-a desfășurat în a doua jumătate a lunii martie pe un eșantion național cuprinzând 1.049 subiecți în vîrstă de cel puțin 18 ani, domiciliati în 29 de localități urbane și 31 rurale din 23 de județe plus București.

PAVEL CAMEANU

SINDICATELE (I)

În avanscenă

Evenimentele politice se scurg în cascădă. Dincolo de rumurile acestei revărsări se înfrățează o miscare deosebită anodină, dar care ar putea acoperi la un moment dat tot restul: miscarea prin care sindicatelor înțează către avansarea actualității. Deplasarea este vestită de cîteva semnale: intrarea în impas a negocierilor dintre sindicate și guvern; implicarea directă, fără precedent, a unor sindicate importante în campania pentru alegerile locale; noua deschidere în Capitală a lui Miron Cosma, întovărășit de o trupă substantială refăcută; anunțurile de către Confederația "Frâția" a grevei șoferilor, programată să înceapă în 20 aprilie — și.

Nu cred că cineva poate prevedea acum felul cum vor actiona sindicatelor — sau unele dintre ele — în viitorul apropiat. Un lucru se poate totuși prevedea: probabilitatea ca acțiunea sindicatelor, oricum va arăta ea, să-și pună peșteasă asupra întregii vieți sociale și politice. Probabilitatea decurge dintr-o cauză de ordin general și una de ordin particular. Cauza generală: dezechilibrul dintre subvenția instituțiilor politice și enorma forță potențială, usor actualizabilă, care pulsă în îndărătușul sindicatelor. Cauza particulară: intersectarea dintre criza economică și criza politică într-un moment cind ambele se apropie de pragul critic.

Clasa muncitoare

Forța care pulsă în îndărătușul sindicatelor este forța producătorilor industriali și în primul rînd a aceleia clase căreia ne sfîrșim să-l rostim numele uzurpat de dictatura stalinistă: clasa muncitoare. Criza economică afectează întreaga societate, dar nu în mod egal toate segmentele ei, și nu toate segmentele ei pot dezvolta reacții la fel de viueroase. Producătorii industriali pot dezvolta unele reacții, și astă datorită mai ales unor împrejurări obiective din care subliniez două: gradul ridicat de expunere la rigurola crizei, și milioanele speciale de apărare impotriva acestor rigori.

Cu excepția unei minorități norocoase, incusite, sau cincise, toată societatea suferă social degradările condițiilor de trai. Producătorii industriali — și în primul rînd muncitorii — se află însă chiar în epicentru al acestui soc. El resimt nemijlocit transformarea comunității dintr-un spectru social într-o catastrofă personală, precum și convertirea de fapt a indexărilor salariailor într-o strategie a pauperizării. Mijloacele lor speciale de apărare pleacă de la un avantaj generic: rezistența neșalățită a existenței lor comunitare. Întiu catalizator al agregării muncitorilor în comunități durabile nu este miscarea sindicală, ci structura imanentă a întreprinderilor industriale. La nivelul fiecărei unități ei pot fi membrii mai multor sindicate sau partide, dar rămân cu toții salariații uneia și același întreprindere. Această binecunoaște efect securiză și produsele industriale capătă noi valențe în circumstanțe actuale, cind criza transiției suscită o tendință quasi-generală spre dezaggregare. Cu ritmuri și intensități variabile, procesul cuprinde terțeria, instituțiile, partidele politice, coalițiile, sindicatelor, biserică, armată — neocină familiilor și prietenilor. Prin forță necesitară, și nu neapărat a solidarității, personalul în întreprinderi industriale rămîne una dintre comunitățile cele mai imune la contaminarea cu această molimă. Prospăt sau falimentată, atât timp cât subzistă, întreprinderile industriale mențin cel puțin nucleul comunității umane pe care o alcătuiesc lucrătorii ei.

Întreprinderile industriale nu oferă acestui tip de agere umană numai un spațiu social, ci și un mecanism omogenizator de maximă eficiacitate: repertoriul unor interese economice comune, operaționale, simple și clar exprimabile.

Întreprinderile industriale generează asemenea interes, dar nu le exprimă. Acest rol revine unui mediator specializat: sindicatele, și liderii lor, care se achită de ei astă cum pot sau astă cum vor. Desigur, rolul sindicatelor nu se mărginește la exprimarea acestor interese, presupunând îndeosebi realizarea lor.

Conflictul transiției

Contra alegătorilor obsesive ale retoricii oficiale, muncitorii nu au constituit în stalinism clasa conducătoare, ci o clasă eminentamente condusă. El ar putea în schimb să joace un rol nu conducător, dar hotărător, în procesul transiției post-staliniste. Declinând populația, regimurile staliniste au configurat un conflict social specific, care opunea puterii globale quasi-totalității societății. Adeseori în momentele de actualizare a acestui conflict clasa muncitoare a fost unul dintre protagonistii lui cel mai activ (la noi Valea Jiului 1977, Brașov 1987). Moștalitatea generală de rezolvare a acestor conflicte a fost reprezentată.

Nimicind-l pe principalul generator al acestui conflict: puterea globală, revoluția din 1989 au creat o nouă ambianță socială și un nou conflict social. Variabil în manifestări, dar prevalente în toate țările Europei de Est, acestia este conflictul dintre ceea ce se cheamă reformă economică și ceea ce se cheamă protecția socială. Specific acestui conflict îl constituie faptul că termenii lui nu tind să se exclude. Nimici nu sustine reformă economică respingind protecția socială, după cum nici campionii protecției sociale nu se opun reformei economice. Conflictul nu decurge prin urmare din incompatibilitatea celor doi termeni, ci din modul înrăurățirii lor: căruia dintre ei trebuie să îl se dea prioritate, și în ce grad? Compatibilitatea virtuală a termenilor și conforță conflictului un caracter preponderent potential — pe cind lipsește un criteriu definit pentru înrăurățirea acestora termeni și menține la limită de jos și controlabilitatea socială. Conflictul persistă astfel ca o tensiune latentă, pe punctul de a se actualiza în orice moment. Menținerea sub control sau deflagrarea depinde de jocul puțin previzibil al circumstanțelor, dar

totodată de modul în care principaliii agentii direcți ai conflictului participă în acest joc.

Agenții conflictuali

Unul dintr-oții agenții direcți este la noi guvernul, iar celălalt sindicatele. Guvernul definește acest rol în primul rînd nu prin politica, ci prin poziția sa. El reprezintă puterea executivă într-un stat care continuă să fie proprietarul legal al aproape tuturor mijloacelor de producție industrială. Pentru marea majoritatea a muncitorilor îl rămîne patronul general și managerul general. Acestor roluri reziduale, moștenite, tranzita le adaugă altele, inedite, care acoperă ambi poli ai conflictului. Așa cum observăm, conflictul contrapune reforma economică protecției sociale, iar guvernul nu este chemat să o susțină pe una impotriva celeilalte, ci să le asigure pe amindouă. Pînă aci conflictul are doi termeni, dar un singur agent, al cărui rol nu este să aleagă între ei, ci să determine prioritățile. Descendentul al unui puterii care să globalizeze sterilizându-i pe toți ceilalți agenții sociali, guvernul continuă să-si asume roluri pe care, pînă una altă, nu are cine le îndeplinește.

Clasa muncitoare poate aspira cu mai multă sau mai puțină convincere căreia o economie de piață, ceea ce o atinge în chip direct și adesea traumatizant este însă o nouă protecție socială. Ea nu pendulează, ca guvernul, cind sprijne un termen, cind sprijne celălalt, ci este atașată priorității: propria sa protecție. Protecția în această direcție, ea nu tine, ca guvernul, locul unor agenții absenți, ci își exprimă acela interese de care poate lăsa cel mai ușor cunoștință: interesele imediate. Descendentă, la rîndul său, a unei condiții care combină dependența personală cu mizeria, dar și cu securitatea locului de muncă, înlocuindu-negocierea prin constrințe extra-economice centralizată, clasa muncitoare se afișează în situația de a-si proteja interesele folosind un instrument care nu i-a fost niciodată îngăduit: negocierile.

Referitor la acest aspect, as menționează în paranteză că există o rîmă sau a sociologiei economice denumită sociologia relațiilor industriale. Fundamental, relațiile industriale — spun specialistii acestui domeniu — îl constituie mecanismele legale, sociale, economice și politice care regleză negocierile dintre muncitori și manageri. Așa cum funcționează negocierile, funcționează și rela-

Dar cum anume funcționează negocierile la noi, acum?

Negocierile

Pe fondul experiențelor trecute, sedimentate în mentalitate, prejudecăți și deprinderi puțin prietenești, guvernul Stolojan a introdus, îndată după constituirea sa, o inovație salută: institutionalizarea negocierilor dintr-o guvern și sindicale. Cu o putină dorință de inspirație, el a numit însă acest proces negocieri între sindicate și patronat, în care guvernul îl-ar reveni modestul rol de moderator. Guvernul evită astfel să se recunoască drept proprietar a ceea ce în mod legal posedă, introducând astfel în aceste negocieri un prim element de ambiguitate. A doua ambiguitate vine din partea sindicatelor, suficient de scindate pentru a prefera să negocieze cu guvernul în două echipe separate, dar care nu negociază și între ele.

Mal presus de aceste inconveniente rămîne efortul ambelor parti de a se acomode situației date, pe care as descri-o astfel:

— În prezentă etapa a transiției, cerințele schimbările nu concordă cu cerințele ameliorării sau chiar menținării nivelului de trai.

— discordanța dintre aceste două seturi de cerințe tinde să degenerizeze în conflict social.

— conflictul poate lua forme explosive, sau poate fi controlat/atențuat prin negocieri.

— arta negocierilor trebuie învățată de toată lumea — și nu putem învăța să negociem decit negocind.

Acesta este cadrul general care motivează includerea temei negocierilor în sondajul din martie a.c.

Opinia publică : informare

O particularitate stinjenitoare a acestor negocieri o reprezintă contrastul dintre însemnatatea lor și precaritatea informațiilor asupra desfășurării lor concrete. Cum influențează această parțimonele informațională urmărirea procesului de către public?

47% dintre cei intervievați declară că sint la curent cu tratativele asupra contractului colectiv de muncă și 58% cu negocierile salariaului minimal. Față de nivelele medii ale informării economice acestea sunt cote relativ ridicate. Diferența dintre cele două procentaje — aproape 10 puncte — poate fi socotită consistentă. Probabil că ceea ce ea reprezintă nu este atât diferența de interes, ci diferența de accesibilitate dintre cele două teme.

Salariul minimal

Stabilirea unui salariu minimal pe economia națională poate da un sentiment de implicare oricărui persoană active. Se stie că una dintre cele două echipe de negocieri sindicale a propus un salariu minimal de aproape trei ori mai ridicat decit cel avansat de guvern. Deosebirea nu mai era una de măsură, ci de ordin. Sondajul le-a solicitat participantilor să indice cu care dintre aceste propunerile atât de distanțate sunt de acord. Răspunsurile au fost următoarele:

Cu plafonul propus de guvern	18%
Cu plafonul (maximal) propus de sindicate	28%
Cu un plafon între cele două	47%
Nu stiu	8%

Din această distribuție pot fi desprinse două tendințe. Una: diferența dintre cele două propunerile de salariu minimal este incomparabil mai mare decit diferența dintre numărul celor care o susțin și pe una, fie pe cealaltă. Această reacție moderatoare ar putea sugera că opinia publică nu cedează ușor tentației unor salarii și cărora spectaculoasă creștere nominală ar putea să nu aducă nici o ameliorare situației economice a salariatilor. Altă remarcă: proporțiile insuflate ale intervievaților care susțin una sau alta dintre cele două propunerile: a guvernului 18% + a sindicatelor 28% totalizează 46%, adică mai puțin decit proporția celor care preferă un plafon situat între cele două proponeri. Chiar și în materie de salarii, opinia publică pare mai strânsă către soluțiile de compromis decit către pozițiile radicale, inconciliabile.

Radicalism sau moderatie ?

O verificare a acestei presupuneri se poate obține cind rindul intervievaților să aprecieze cele două echipe de negocieri sindicale cu orientări, din acest punct de vedere, prea confundabile. Discutarea salariului minimal a prilejuit una dintre cele mai flagante delimitări între aceste două orientări. Intervievații au fost rugați să spâmă căreia dintre cele două echipe îi dău dreptate, cei dispusi să negocieze propunerile guvernului sau cei hotărîti să o respingă. Iată opțiunile:

Ceii dispusi să negocieze propunerile guvernului	34%
Ceii hotărîti să respingă propunerile guvernului	33%
Nu stiu	33%

Plasată în fața unei opțiuni, opinia publică își distribuie simetric predilecțiile între moderatie, radicalism și indecizie. În cazul de față opțiunea se stabilește în raport cu o problemă individuală, ceea ce a salariului minimal. Cum să se stabilească ea însă, în raport cu aprecierea generală a celor două orientări? La întrebarea: care dintre cele două echipe sindicale de negocieri le încorporează mai multă încredere, subiecții au răspuns:

Cea moderată	35%
Cea radicală	34%
Nu stiu	30%

Simeția se menține, dezvaluind că, pe ansamblul său, în fața alternativei moderatie/radicalism, opinia publică rămîne indecisă, nefavorizând nici una dintr-oasă orientare, mai mult decit cealaltă. Manifestată ca echilibru în opțiunile, această stare de indecizie poate inclina în oricare dintre cele două direcții, funcție de evoluția împrejurărilor și de abilitatea actorilor.

Recursul la grevă

Pînă aici, sondajul descrie atitudinea opiniei publice față de cele două orientări ca strategii de negociere. Ce se întâmplă însă cind ele se manifestă ca strategii ale acțiunii? O formă clasică de radicalism este trăsătura de la trăsătură a grevă, treocere care, de altminteri, pare a se găsi în curs de desfășurare. Sondajul î-a întrebat deci pe participanți dacă societatea și sindicatele ar face bine sau rău încercind să-si susțină revendicările prin grevă. Au răspuns:

Ar face bine	18%
Ar face rău	63%
Nu stiu	17%

In limitele acestui test se poate constata că opinia publică este mult mai favorabilă radicalismului în tratative decit radicalismului în acțiune. Sprințitorii recursului la grevă constituie o minoritate redusă — mareea majoritate a egiptenilor îi se opune. Aici nu este vorba, după ce se pare, numai de o anumită grevă, ci de un rezistență generală față de acest procedeu tratat de dictatură ca o crîmă, dar practicat adesea cu usurință după '89. Acest rezistență pare să se fi înrădăcinat, el a putut fi constatat în repetate rînduri cu ajutorul sondajelor efectuate începînd din februarie '90. Implicația ar fi că sindicatele a căror strategie radicală se bucură de un sprijin popular în timpul tratărilor pot conta pe un sprijin mult mai restrîns atunci cind se decid să treacă la grevă.

Sindicale și politica

Democrația nu regleză într-un mod uniciv relația sindicalelor cu politica. În unele țări democratice — Franța, Anglia — sindicale fac politica militantă, în altele — SUA în primul rînd — ele se mențin, căci putin formal, în afara politicii. Izvorul spontan din revoluția anti-stalinistă, la noi actuala miscare sindicală să-constituie pe baza strict profesionale și teritoriale. În poftă fără limitării lor extreme, sindicalele să-si agregă mai rapid și mai statnic încă parte din politice. Cetățenii activi care au devenit membri ai unor sindicate sănătoase și numeroase decit cei care să-si adreseze direct sindicatelor sau altul. Influenta politică a sindicatelor a fost în genere indirectă, dar considerabilă mai ales în momente de criză acută. Pe parcursul primilor doi ani, noua miscare sindicală a evitat să se angajeze direct și deschis în lupta politică și să militeze în favoarea anumitor partide politice, împotriva altora. Activitatea politică directă era problema personală a membrilor de sindicat dar, în covîrșitoarea majoritate a casurilor, nu a sindicatelor.

Această strategie a abținerii a luptă împotriva prilejul alegerilor locale. Printre schimbările remarcabile aduse de această competiție electorală se numără și intrarea directă a unor mari sindicate în bătălia politică pregătită. Unele sindicate și-au anunțat chiar intenția de a prezenta în viitor liste proprii de candidați. Cu prilejul unei serii de mitințe luate înainte de 9 februarie în diverse centre din țară, confederatiile Alfa și Frâția au cerut membrilor și sprijinitorilor lor să nu voteze pentru liste FSN. Este o schimbare de comportament ale cărui urmări pe termen scurt, dar și pe termen lung, să-urmeze dovedit mult mai importante decit par să își imagineze pentru moment formațiunile politice. Având în vedere toate acestea, sondajul î-a întrebat pe participanți cît de potrivită sau de nepotrivită li se pare inițiativa unor sindicate de recomandă membrii și susținătorilor lor cum să voteze în alegerile locale. Au apreciat această inițiativă ca:

Potrivită	14%
Nepotrivită	74%
Nu stiu	12%

Cu o majoritate record pentru întregul sondaj — nici un alt răspuns nu a întrunit un procentaj atât de ridicat — opinia publică își exprimă aprechensiunea față de angajarea directă a sindicatelor în lupta politică. S-ar putea ca această inaderență

ÎN PRIM-PLAN – CONVENTIA DEMOCRATICĂ

Domnul Câmpescu va avea nevoie de prieteni

De la întîlnirea la virf a șefilor de partide din Convenția Democratică, dl. Câmpescu a plecat primul. Biscatul său de ziaristi la urcarea în mașină, a spus că nu poate face declaratii deosebite hotărîre „decisivă” va fi lăsată pe 11 aprilie, iar acum este grăbit, trebuie să ajungă la o întîlnire cu delegația ucraineană. Totuși se ducă și dl. Ratiu, care a plecat însă en oră mai tîrziu, ceea ce va fi considerat un răsuflare. Totuși se ducă și dl. Ratiu, care a plecat însă en oră mai tîrziu, ceea ce va fi considerat un răsuflare.

Serumierele pline, fumul gros și figurile obosită ale combatanților au confirmat faptul că „lupta a fost grea”, dar, ca în ocote dispăru politicii, în care se doresc depășirea divergențelor și răminerea pe aceeași baricadă, nu s-a ajuns încă la un rezultat concret. Pe de o parte, pentru că niste hotărîri priorități ar putea duce la desărăcarea Convenției, pe de altă parte, pentru că PNL-ul a cerut o amintare, echivalentă cu o premeditată „stragere de timp” în vizionarea d-lui Stelian Tănase.

Desi nu s-a declarat deschis, este evident că scopul întîlnirii a fost nu altă stabilirea unei strategii, ești mai ales analizarea poziției PNL-ului în raport cu ultimele declaratii ale d-lui Câmpescu privind ineficiența Convenției și renegarea UDMR-ului. Diferența de concepție a reieșit în special din modul în care este privită Convenția, liberalii dorind ca aceasta să fie o organizație fără putere de decizie centrală, un fel de pacă de neagreșit. Puncte de vedere diferite au fost și în ceea ce

priveste liste, poziția PNL — intuiție să vedem cum nevoiem și cum vor arăta liste, apoi hotărîm dacă rămînem sau nu în Convenție — fiind în totală contradicție cu a celorlalți — sistem împreună și trebuie să treacă la treabă. Declarațiile bătăioase la adresa PAC-ului, devenit, peste noapte nu se săie de ce, un rival, jasă imprestă că mărul discordiei este de fapt candidatura la președinție...

Dar la început, între timp, s-a adoptat în Senat utilizarea alegerilor legislative a sistemului Hondu. Dacă el va fi votat și la Camera (deși acolo interesele sunt foarte divergente), peisajul politic în următoarea perioadă se va schimba radical. De acum înainte, mulți politicieni vor fi nevoiți să renunțe la întărirea, săneană și calomnii, pentru a lega noi prietenii și forma alte alianțe. Căci nouă sistem de atribuire a surplussului de voturi parților mari nu prea lasă sanse celor mici și, implicit, listelor separate. Va urma o gaonă disperată după găsirea de noi parteneri politici, de strângere a rindurilor, nu atât pe considerenții afinității ideologice și de program, ci mai ales, pe criteriul de capital electoral. În acest context, vor trebui să se reconsideră poziția nu numai federaliștilor, ci și a altor partide care au susținut PNL-AT, republicanii lui Mănzatu sau ecologistii de toate semnificații, ei și PNL-ul.

Domnul Câmpescu va avea nevoie pe viitor de prieteni „adevărați”. Va fi obligat, mai de voie, mai de nevoie, să admitea aceasta. De prietenii, nu numai în cadrul Convenției, ei și în propriul partid, unde mulți sunt ne-

miliuni de politici carecum dominatoare pe care le practică. Căci fără acesti prieteni s-ar putea să se prezinte în alegeri pe liste separate, asa cum își doresc, dar numai cu o parte a partidului. O serie de filiale județene (filiala Timiș) preferă strategia „opozitiei unite” aceasta, și datorită faptului că electoratul PNL-ului nu este strict delimitat, în acest sens, nefiind date incă niste cifre exacte, ei mai mult simple supozitii, ce în deosebire de lemnii de înțelese orgoliu de partid.

Perioada de pîna la 11 aprilie, cînd se va luce boala finală, ar trebui, de aceea, să fie dedicată meditației și reconsiderărilor, analizei încrederii și renunțărilor. Aceasta nu pentru „bătăile patriei”, ei pentru binele propriului partid. Stratagemă „paștău de neagresiune” — adică mergem separat și ne întîlnim în Parlament după — nu mai este posibilă în noile condiții ale sistemului Hondu (dacă el va fi totuși adoptat). La acest lucru ar trebui să se gîndească bine PNL, deoarece în cazul în care Convenția se păstrează (aceasta fiind deja aproape o certitudine), și numai ei merg separat, s-ar putea să obișnuia mai puține mandate decât își imaginează. Si chiar decît ar fi de dorit.

Iesirea din Convenție (indiferent de argumentele ce vor fi aduse ulterior și chiar de justitia lor), în contextul politic actual, cînd Frontul s-a divizat, dind astfel o serie de situații nesperate opozitiei, ar fi nu numai o urăză gata politică, dar și o pată pe blazonul PNL-ului, care, parafrazindu-l pe rău-inspiratul Adrian Severin, „nici o gîmă din istorie nu o va putea sfurge”.

„NOI VEDEM MAI MULT PİCIOARE DECİT ARIPI!“

NICOLAE MANOLESCU

Care a fost scopul întîlnirii și ce probleme s-au discutat?

N. M.: Am ridicat mai întîi problema necesității existenței unei unice candidaturi la președinție și am căzut de acord asupra acestui punct.

Cînd se va decide candidatura?

N. M.: În curind, probabil după 11 aprilie, după ce va avea loc Convenția delegației permanente a P.N.L. Indiferent de acesta, noi vom trece de la la lucru pe consiliiile pe care le-am stabilit și ne vom pune de acord asupra criteriilor de alegătură a listelor și asupra altor amânunte.

Care sunt favoriții pentru cursa preșidențială?

N. M.: Înănuite nu s-au pronunțat nume. S-au impus anumite condiții liberalilor pentru răminerea în Convenție. Care sunt acestea?

N. M.: Nu este vorba chiar de niște condiții. Fiecare dintre noi a venit cu propunerile. De pildă, P.A.C.-ul a propus mai multe lucruri, printre care și precizarea poziției lor față de guvern, cu niște cuvinte, reconsiderarea participării lor la guvern. Nu este un ultimatum, o obligație, fiecare face ce dorește. Noi suntem de acord cu acestea.

Si acest rational cam pînă la cît s-ar ridica?

N. M.: Mi-e greu să spun acum. Am convenit să ne întîlnim și să discutăm concret pe baza rezultatelor obținute de la alegerile locale, pe baza numărului de filiale județene, municipale și comunale și, la urma urmării, pe baza numărului de membri cotizanți pe care fiecare partid îl poate aduce.

Dacă se va ridica problema, voi renunța să candidez la președinție în favoarea cuiva anume. Deocamdată singurul nume în discuție rămine al meu. Dacă va fi propus altcineva, vom analiza propunerea și trebuie să-n se pară și nouă. P.A.C.-ul, că persoana respectivă are sanse reale de a cîștiga alegerile.

Există pericolul ca în cazul în care P.N.L.-ul să răpărăște Convenția să se ridice anumite probleme legislative în ceea ce privește simbolul Cheia?

N. M.: Există o inteqere a noastră mai veche, simbolul va fi păstrat de partidele care rămîn majoritare, deci este pierdut de cel care se separă.

Vor mai intra și alte partide în Convenție?

N. M.: S-a ridicat și această chestiune, dar, deocamdată, nu s-a decis nimic. Pînă nu vom ști care este structura finală a Convenției, mi-e greu să spun dacă vom primi și pe alții și care vor fi aceștia.

Pe ce poziție vă situați față de Frontul-Roman?

N. M.: În principiu nici o alianță nu este exclusă în viața politică. Pot să vă spun că pînă la alegeri nu este de prevenție să existe alte alianțe în afara celor de care a fost vorba pînă acum, după aceea vom mai vedea ce se întâmplă. Astă în funcție de fiecare partid și de programul electoral pe care îl va aduce. Ni se tot pune în circul faptul că vrem să ne alieam cu nu stiu ce ară din Front. Noi nici nu știm bine care sunt arăile asta, deocamdată vedem mai mult picioare decât arăi.

Sunt anumite voici care susțin că liberalii au pretenții exagerate la negocieri. De exemplu 40% din prima jumătate a listelor.

N. M.: Deocamdată nu ne-au spus aceste lucruri, ne-au lăsat însă să inteqere că ar avea pretenții mai mari decât pînă acum. Dar nu ne-au dat nici o cifră.

Restul Convenției va fi dispusă să satisfacă aceste cereri?

N. M.: Dacă sunt rationale da, dacă nu, nu.

„VOM MERGE ÎMPREUNĂ, CA SI PÎNĂ ACUM“

DOMOKOS GÉZA

Ce s-a hotărît, veți rămîne sau nu în Convenție?

D. G.: Am avut o discuție destul de

amplă și am hotărît să rămînem împreună ca și pînă acum. Liberalii au ascultat argumentele pentru menținerea Convenției, desigur, cu unele restrucțuri, modificări și au cerut inteqere. Vor să-si spună ultimul cuvînt după sedin-

ta colegiului permanent din 11 aprilie. Sper că s-au lămurit că motivele evocate de dl. Câmpescu în conferința de presă de la P.N.L. au fost puțin cam exagerate.

Considerați că dl. Radu Câmpescu a avut intenția să-si cîștige capital electoral făcînd asemenea afirmații?

D. G.: Eu nu vreau să insinuez nimic... eu sunt un admirator al d-lui Câmpescu.

Totuși, prin declaratiile lui a născut apropiat de anumite posibilități. Așa cum a fost o-dare înăpoli, un compromis...

Considerați oportuna participarea U.D.M.R.-ului la C. D. în nordul Ardealului?

D. G.: Ne-am înțeles că avind în vedere specificul din anumite zone, cînd vom trece la discuțarea în amânatulme a listelor, vom luce în calcul și posibilitatea de a avea și liste separate.

„NEGOCIERILE VOR FI ÎN FUNCTIE DE LEGEA ELECTORALĂ“

CORNELIU COFOSU

Ce părere aveți despre ideea d-lui Câmpescu că liste separate aduc mai multe voturi?

C. C.: Dl. Câmpescu poate avea proprile păreri. Poate să ajute dreptatea pentru niște state în care concepții democratice sunt bine cristalizate, nu este însă cazul nostru. Obiectivul numărului unu al C. D. este tocmai consolidarea unui cadru normal de desfășurare a vieții politice democratice, în fata căruia trebuie să bată în retragere inteqrele subiective și personale.

A existat o propunere ca P.N.L.-ul să răpărăște guvernul. Ce răspuns ati primi?

C. C.: Este la latitudinea P.N.L.-ului că în momentul în care va constata că prezența lui în guvern alături de P.S.N. este inutilă și inoperantă să trăză conciliații.

Cind veți nominaliza candidatul la președinție?

C. C.: Fiecare formație va veni cu propunerile ei. Înănuite nu se știe cînd se va discuta.

In concepția dumneavoastră Convenția va rămîne în formă actuală sau vor exista schimbări?

C. C.: Sper că nu vor exista schimbări. Noi vom milita pentru consolidarea Convenției.

In privința negocierilor pe liste, în ce situație sunteți?

C. C.: Toate negocierile sunt în funcție de prevederile legii electorale, care de abia acum se discută. Nu pot să negociez un număr necunoscut de mandate. Dar, în concepția mea, important nu este numărul de parlamentari pe care îl va avea o formă sau altă, ci că majoritatea parlamentară să fie compusă din oameni ai opozitiei forțări riguroz selectați.

„DORIM CÎT MAI MULTE MANDATE“

NAE BEDROS

Imi puteți spune care vor fi pretențile liberalilor la negocierile pe liste?

N. B.: Categoric. Cel puțin cît am avut la alegerile de la 20 mai.

Aceasta nu înseamnă prea mult. Vă limitați la atît?

N. B.: Acestea sunt pretenții minime.

Și cele maxime?

N. B.: Cît mai mult posibil, pentru că forța unui partid este ilustrată prin participarea la forul legislativ, deci este firesc să dorim cît mai multe mandate.

Văți părăsi Convenția?

N. B.: Noi intotdeauna am militat pentru unitatea opozitiei. Dar nu am identificat unitatea opozitiei cu C. D., motiv pentru care considerăm că este necesar să se recalculeze structura ei. Personal, consider că participarea la alegerile locale pe liste comune a fost o mare greșeală de tactică. Evaluarea forței în electorat a unui partid nu se poate face decît pe liste separate.

In cazul în care nu se va ajunge totuși la o inteqere în cadrul Convenției, ce se va întimpla cu simbolul acesteia?

N. B.: In privința simbolului, cred că ar trebui să mai avem o rutină răbdare, deoarece el va fi reglementat printr-un act legislativ.

Pagina realizată de ANDREEA PORA

SIGHIȘOARA

la ceasul adevărurilor incomode dar grave

RADU POPA

O enciclopedie din 1930 înregistra la Sighișoara, capitală a județului Târnava Mare, doar 20.000 locuitori. Cifra include, desigur, și căminele sau cartierele mărginile afilate la cîțiva kilometri de nucleul urban care trebuie să fi adăpostit cam 14–15.000 de suflete. De altfel, o statistică de arhivă din același an vorbește de numai 13.023 locuitori. Dintre ei, eu mult peste jumătate erau sași, cîteva mii români, iar un număr încă mai mic reprezentat de cetera naționalități.

Cit despre oraș sau „Perla Tîrnavei” cum il răsfătu literati locali și nu numai ei, cu toate intervențiile brute din secolul trecut și de la începutul secolului nostru — liceul german de pe culmea dealului, prefectura de pe locul cărția s-a demolat clădirile mănăstirii dominicane, portiunea zidului de incintă înconjurată cu biserică neoromână și alte cîteva asemănătoare —, el își păstra într-înăuntrul său valoarea de unicat moștenite din veacurile anterioare. Introducerea în ansamblu și în peisajul urban a unor elemente noi, în pas cu evoluția valorilor estetice și funcționale, s-a produs treptat și cu oarecare decență, inițiativile fiind cu început acceptate de conștiința colectivă locală și integrate imaginii globale.

Sighișoreni de acum sauze decenii erau rezultatul firest, istoricește justificat, al evoluției unei colectivități initial omogene dar pe atunci deja diversificate etnic, colectivitate urbană treptat transformată în rîmul succedărilor generațiilor. Fiecare dinire sie a modelat cu început orașul, pe măsură creșterii și modificării parametrilor vieții sociale, economice sau culturale, purtând într-un anumit sens pecetea locului și imprimând la rîndul lor așezării propria pecete. Un sighișorean nu se confundă cu brașoveanul sau sibianul, nu numai datorită detaliilor graiului, ci și altor particularități asupra cărora nu putem alege sănătău. Dar tensiunile sociale sau interesele, chiar dacă nu perturbă uneori armonia vieții, nu izbucneau la suprafață ca pasiuni dezăinute.

Prinul soc l-au produs extremitățile din ajunul ultimului război, amplificate de instalația grăbită a unui număr important de refugiați din teritoriile românești atunci pierdute. Au urmat „ameștecaturile” social-politice din anii imediatic următorii războiului, iar din 1948 întreg orașul cu locuitorii săi — dintre care sași s-au văzut decimați de opțiuni falimentare și apoi de urgia deportărilor înunrate — s-a scufundat în baza comunismului.

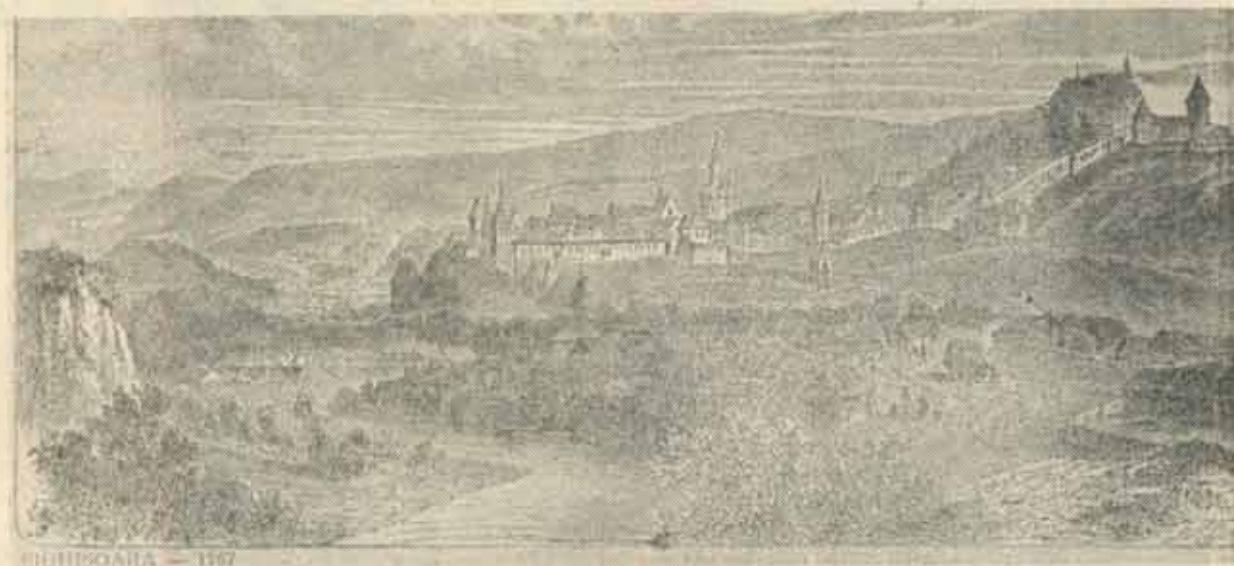
Din întunecimea celei mai negre pagini de istorie sighișoreană s-a ieșit în urmă cu peste doi ani fără confruntați singeroase, mai degrabă cu un fel de „revoluție de operă” (mă vor lăsa conceționării dacă au avut mulți dinirei ei viață atunci în pericol), care aproape că nu a afectat stările create de-a lungul ultimelor patru decenii. Iar de atunci relațiile sunt oarecum asemănătoare celor din întreaga țară, încit nu merită să stăruim asupra lor. Doar orașul și locuitorii săi s-au schimbat profund. Primul a ajuns greu de recunoscut pentru cei care-l știu de dinainte, în poftă prezentei în continuare a siluetei cetății cu monumentele sale caracteristice, iar sighișoreanul de patru ori mai numerosă ană străuttă socială și etnică radicală modificată.

Au făcut această pîlnă de istorie locală, încitat de S.O.S.-ul lansat de Sighișoara cu sprijinul Comitetului național român UNESCO, pentru justificarea opinioilor care urmează și mai ales datorită multelor intervenții publiciste nerealiste din ultima vreme. Fără îndoială că Sighișoara trebuie salvată cu toate mijloacele disponibile și cu ajutorul care s-ar putea obține, dar salvarea nu este posibilă ocolind sau deformind adevărata date ale problemei. Chiar dacă n-a cură singe în timpul „revoluției”, Sighișoara a suferit martirul ei, mai lent dar constant pe parcursul golgotei comuniste, răile fiind adinții și în multe privințe de nevindecat. Mult mai mult decât alte orașe din țară, calvarul orașului a afectat toate compozițiile existențiale și punerea problemei doar sub aspectul monumentelor și urbanismului. Sighișoarei nu poate produce soluții realiste. Voi evita totuși aici aspectele privind economia locală, educația sau agricultura din jurul orașului, care intră în competența altora.

Dar să ne explicăm. Un oraș care în secolele XIV–XV se numără printre primele zece așezări urbane din țară, alunecind ulterior încet pe panta descendente a istoriei și prețul conservării identității, s-a prăbușit dintr-o dată prin măsuri administrative-politice în poftă calității municipale acordate la un moment dat, parțial în deridere. Centrul cultural cu tradiții, veche capitală de comitat și Județ, Sighișoara și-a pierdut rangul încă din 1948 când capitala Târnava Mare s-a mutat la Mediaș, oraș considerat mai „munclitor” și, deci, mai comunist. Ulterior a fost subordonată Brașovului în cadrul regiunii Stalin, pentru ca după sarecere vreme să depindă sub toate aspectele de Sibiu. Acestea toate n-au ajuns deosebite, pentru anularea majorității maghiare din județul Mureș, național-comunismul ceașcăi n-a pregetat să amplifice drama Sighișoarei alăptând-o cu saculeț din jur acestui județ. O simplă privire pe hărță evidențiază caracterul artificial și scopurile deciziei. N-am nimic împotriva tîrgu-mureșenilor din fostul modest tîrg secuiesc învecinat împoriantei așezării de la Sighișoara, ba chiar simpatie pentru unii dintre ei, dar parțial drept răzbunare pentru mariajul dictat „tîrgușorii de la județ” și-au tratat ea atara nouă soță vitregă. Sper că sighișorenii să nu fi uitat drumurile „la Mureș” după deale guri. Cît despre repartizarea fondurilor în județul creat artificial, las pe alii să ne comunică cifrele.

A doua serie de „luminioase inițiative” a constat din distrugerea sistematică, cu diabotică perseverență, a unor monumente, ansambluri sau elemente de urbanism specific, ce contribuiau la imaginea orașului astăzi în cadrul de viață, fără echivalent în țară, al locuitorilor săi. Realizarea contraprofaranței a fost posibilă prin conjugarea totaliei incompetenței cu disprețul sau chiar adversitatea împotriva vechii Sighișoare, precum și cu comandanțamentele social-politice vizând crearea „omului de tip nou” într-o țară „omogenizată”.

Inventarul pierderilor este incredibil, mă hățuind cîndul să-i întocmesc dar operația este din cale-afară de labo-riosa și — dincolo de riscul amisionilor — oricum nu mi-ar ajunge amintirile pentru a coborî destul de departe în trecut. Poate va avea altcineva timp și răbdare pentru arhive și bibliografia foarte cuprinzătoare. Consemnez totuși un sit incomplet și neierarhizat de distrugeri, cu cîndul că măcar o parte a lui ar putea sensibiliza

SIGHIȘOARA — 1992

„salvatorii” întrunind totodată asentimentul sighișorenilor, dacă nu spățian, atunci cel puțin în perspectivă.

Albia abia serpuită a Tîrnavei cu sălcile ce creau oaze verzi, străbătând orașul de jos, individualizând cartierele din partea veche și armonizând ansamblul urban, atrăgind generații de pictori, s-a transformat într-o râna zidită, imensă, pe mijlocul căreia se scurge un fir de apă murdară printre gunoaiele sticile spară și cutii de conserve. „Gad”-ul sub care sighișorenii se întorceau și se căldurau din primăvară pînă în trimiță a dispărut, după cum a dispărut și cursul de apă al uzinei, de sub arini, însoțind aleile plimbărilor de seară. A rămas de domeniul administrației și zgîndea de apă a patinoarului dintre brazi, loc de întîlnire în timpul iernii. Sînt cînd te gîndești că Sighișoara a fost cîndva campiona jîrlilă de hockey! Sînt bine că pierderile s-au produs după catastrofale inundări de la începutul anilor ’70, cînd au fost multe jertfe umenești, dar s-au făcut la o scară dezmănușă fără a înțelege seamă de proporție orașului, după „indicative” protestelor ale celor mai străini personaj din istoria țării. Cui îi trecut prin minte să încerce Venetia, după inundării, cu un dig de beton, sau să tripleze la Florenta lățimea rîului? Cu numai cîteva făcînă din costul aberant al „cittorilor” evazise să se găsească soluții responsabile. Sosescu la tranziții ce convenea trasată pe la fabrica de cărămidă și pe după „Villa France”, dacă tot să-si simtă nevoie el, nu pe marginile altiei largite unde a modificat radical zona întrărîi în oraș, sacrificând construcții vechi și lărgind râna în care s-a transformat cursul Tîrnavei.

Un întreg front al străzii Merii de chiajă sub dealul cetății a fost nimicit fără milă, iar în locul lui a apărut un monstruos „magazin general” de beton și fier în trei sau patru nivele, total leșin din seara săloului, despre care la o emisiune TV s-a spus — park în hajocură — că „s-ar incadra armonios în ansamblu”. În care și în al cuiu ansamblu? În finalizarea crînei urbanistice a avut loc într-un moment în care se pornisea temelile unei noi vieții economice, din care vor face parte multe zece de magazine particulare eroice la scarsa Sighișoarei și în care să fie, în sfîrșit, de găsit toate cele trebuitoare. Pentru asemenea magazine „universale”, toate orașele occidentale au hale cuprinzătoare și iștești care să aducă prețurile mărfurilor, ampliate la marginea urbei sau în alt loc care eră centrul istoric.

A întreg frontul pitoresc ce străbate orașul de Jos, marcând la rîndul lui un specific local și istoric, cu puține analogii în țară. Transformarea lui în tramvai și lăsând evocând originalul ar fi rezolvat transportul în comun pe axa nord-sud, legind cartierul gărilor cu întreaga zonă a „ulții Șaeșului”, iar prolungirea acestui transport înălinț și nepotrivit pînă la Apuld ar fi fost și în beneficiul interesului turistic local.

A dispărut și celebrul pod de lemn acoperit, suspendat pe arc, asemănător celor păstrate pe Someș dar sensibil mai mare, monument de istorie și tehnică care, după ce a fost smulz de ape și propus de podul din aval, a devenit lemn de foc în loc de a fi remontat în altă parte. Iar fosta piață centrală pleită de sub turnul cu cecas, cu splendide frunzișuri de clădiri din secolele XVII–XVIII vizibile din toate părțile, a fost transformată în pară cu elemente prefabricate din beton. Sînt că și în această privință violențe optimiști locale și obisnuite care s-au instalat de-a lungul decenilor, dar pentru bâncile umbrite se poate denumi și în loc, conservându-se specificul urbanistic medieval al Sighișoarei. Prin acea piață trecea ziinie și la ore fixe o bâtrîncă angajată a primăriei pentru hrana porumbelor orașului, ritual sighișorean asemănător altor ritualuri din pietele orașelor europene.

Ca să nu mai lungesc lîsia, cîteva cuvinte despre circulația topografică practicată de autoritățile comuniste. A fost, și din păcate continuă să fie, un domeniu cu inițiativă strani, menite să steagă sau să modifice memoria istorică. Nici nu mai șiun cum săt acu boieze și războteze cele trei străzi „bavareze” (Untere-, Mittere- și Oberbayergasse) din orașul care s-a înfrânt în unul Bavaria, de la care a primit sumedenie de ajutorare pe care le speră și în viitor...

Pentru a contracara tentația plăsării mele într-o atmosferă treptății și a nu răsuflare melodramă, voi trece la cifre oferite de I.P.J.-Tîrgu Mureș, selecționate de către arhitect Adriana Raus. Ni s-a părut absolut necesar ca „salvarea” să înceapă cu anexa sociologică a stărilor actuale, cu intervenția acelui stăritor care nu înțimplător a fost demolată de totalitarismul comunist. Din păcate anexa n-a fost realizată decât pentru zona înconjурată de ziduri, nu și pentru centrul istoric de la poalele cetății.

Cîteva cifre semnificative. Doar 31% din cele 177 de clădiri sunt proprietatea particulară. Mai mulți de 30% din populația cetății are peste 60 de ani, în timp ce numărul 26% au sub 20 de ani, 38% din locuințe sunt compuse din cele singure cameră și 36% din cîte două încăperi, în vreme ce apartamentele cu mai mult de 60 m² arătă ocazională reprezentată doar 15%. În schimb, 20% din locuințe

au aria locuibilă sub 20 m², iar 60% n-au baie și wc proprii. Dintre locuitorii cetății, 63,5% au venitul inferior mediel național. Ca urmare, nu surprinde că 83% din case au igrișe, mucegai și infilații de apă la parter, că numai 20% din pivnițe sunt folosite, mai că doar 72% dintre cei care săi proprietari (deci circa 20% din ansamblu) au intenția de a investi în clădiri în anii următori. Restul îl va face statul din urașele fonduri centrale și locale? Cu ce se penează cine?

Într-un oraș medieval ca sărăjele picturile au spărat multe zeci de autotabile pentru care s-au improvizat garaje, spălându-se energie cu furuncul într-o zonă în care canalizarea incompletă datează de la 1905, de atunci făcindu-se doar cîrpele. O canalizare adecvată, cu rețea de infrastructuri, costă la mijlocul anului trecut 200 milioane. Axii...

Aceste realități, ce oglindesc doar partea stărilor, evidențiază că, dincolo de nostalgia sighișoreanului de basină și străbanile Comisiei Monumentelor Istorice, salvarea Sighișoarei se atîșă prioritar în milioanele legislatorului și ale organizației Puterii și administrației, centrale sau aferente locuitorilor. Fără stabilitate și introducerea grahnică a unui cadru legislativ și economic-social care să vindece măcar în parte râurile și să fie adaptat stărilor noii, sansabile săi minime. De nicăieri nu vor pări să curgă milioane de dolari ca urmare a unui S.O.S. — fie el și dramatic —, eu săt mai mult cu atîzările în 1990 a tărilă la Convenția Patrimonului Mondial încă n-a avut drept rezultat preaște în liste a vreunui monument din România. Penru simplul motiv că organizațile internaționale de specialitate nu finanțează într-o țară lipsită de o lege a protecției, conservării și valorificării patrimonialul de monumente și situri istorice. Iar România încă n-are...

In aceasi ordină de idei, convențiile și chartele internaționale, începînd cu aceea de la Veneția și continuind pînă la cele mai recente documente privind domeniul, obligă la respectarea ansamblului și asigurarea zonelor de protecție. Este total neexistă opiniile după care cetatea ar putea fi tratată distință de parția veche a orașului de Jos, ca un diamant smuls din moniura lui. Amindună au crescut imprenă, întîm și reciproc determinante, nici un om de meserie sau organism internațional nu va accepta punctul de vedere după care continuarea „sistematizării” și transformărilor arbitrar ale zonei istorice (secolele XV–XIX) de la poalele cetății ar fi compatibilă cu caracterul de unicat al orașului de pe colină. Pe locul demoliilor sălbătice păstrătoare la sfîrșitul domniei ceaunșilor, nu pot fi construite decît volume care să respecte mărimea rîstului topografic autentic și volumetria zonelor buldozerite. Greselile trebuie diminuate, nu amplificate. Dispariția pe durată a patru decenii a valorilor terenurilor, distrugind sistemul de autoreglare a politicii constructiilor, a desohi și la sfîrșit deocamdată încă deschis perioholul agravării rânilor orașului.

Există și un alt periool pe care nu-l evoc cu plăcere, dar a cărui amărta mă obligă să nu ocolește subiectul, obligă la respectarea ansamblului și asigurarea zonelor de protecție. Este total neexistă opiniile după care cetatea ar putea fi tratată distință de parția veche a orașului de Jos, ca un diamant smuls din moniura lui. Amindună au crescut imprenă, întîm și reciproc determinante, nici un om de meserie sau organism internațional nu va accepta punctul de vedere după care continuarea „sistematizării” și transformărilor arbitrar ale zonei istorice (secolele XV–XIX) de la poalele cetății ar fi compatibilă cu caracterul de unicat al orașului de pe colină. Pe locul demoliilor sălbătice păstrătoare la sfîrșitul domniei ceaunșilor, nu pot fi construite decît volume care să respecte mărimea rîstului topografic autentic și volumetria zonelor buldozerite. Greselile trebuie diminuate, nu amplificate. Dispariția pe durată a patru decenii a valorilor terenurilor, distrugind sistemul de autoreglare a politicii constructiilor, a desohi și la sfîrșit deocamdată încă deschis perioholul agravării rânilor orașului.

Există și un alt periool pe care nu-l evoc cu plăcere, dar a cărui amărta mă obligă să nu ocolește subiectul. Sighișoara este în același timp a întregii țări și dincolo de aceea își are apărare Europei, nu numai datorită conirii esențiale a celor care au întemeiat orașul, împriindându-pe care o avea cu o jumătate de secol în urmă.

Sighișoara este în același timp a întregii țări și dincolo de aceea își are apărare Europei, nu numai datorită conirii esențiale a celor care au întemeiat orașul, împriindându-pe care o avea cu o jumătate de secol în urmă.

Sighișoara este în același timp a întregii țări și dincolo de aceea își are apărare Europei, nu numai datorită conirii esențiale a celor care au întemeiat orașul, împriindându-pe care o avea cu o jumătate de secol în urmă.

CIORAN - 81
• Imagini
din
fototeca
Editurii
Humanitas
și din
albumul
Irene
Jurg
Gallimard

Aruncindu-ne privirile în jur și incercând să descoperim rosturile vremii, putem lese neajunge la concluzia că ursita noastră este disoluția. Totul pare să se ajunsă cumva la capăt, nu ne-apărând sub forma mereu profeției apocalipsei, dar cu siguranță prin producție și reproducție ireprezabilă, prin innoțenie spirituală și prin pierderea intelectualului. Privite dintr-un asemenea unghi, scrierile dumneavoastră, concepute cu decenii în urmă cupăsuță o calitate de-o dreptă vizionată. „Tratatul descompunării” are atât unui îndreptar. Din acest motiv, el este considerat un filosof al culturii profund pesimist, s-a spus că istoria va apărea doar ca un calvar absurd.

Sunt originar din România și circumstanța are însemnatate, cind ne referim la înțelesul istoriei. Mă trag dintr-o lără unde nu s-a făcut, ci doar s-a indurat istorie, unde fiecare a fost obiect și nu subiect al istoriei. Occidentalul nu realizează decât cu greu oceastă situație. Să ne gindim o clipă doar la înțelepturile Occidentalului, mai ales ale Franței. Vreme de secole, Franța a stat în centrul istoriei, a fost istoria însăși. Francezul încă nu poate prinde măcar ce înseamnă o fi obiect al istoriei. Acum poate, după ultimul războl, a căpătat, eventual, intuiție și intuție, altădată cu siguranță că și în schimb eu, care vine din Răsărit, dintr-o lără care a trăit pasiv istorie, eu înțeleg fără greutate că omul și din principiu obiect și nu subiect al istoriei. Aici se află deosebirea. Francezii, de exemplu, au făcut istorie prin Mare Revoluție. Hotărîrile, el le-au luat. Evenimentul izvoră din forul lor interior și s-a intrupat ca realitate.

A fi obiect al istoriei împinge însă conștiința de sine, care se noată doar

din principiul libertății și prin această libertate, într-o dilemă. Fiindcă omul nu poate deveni ce vrea să fie și, pe de altă parte, refuză să fie ceea ce poate deveni. Se reduce atunci libertatea la acest refuz. Să fie istoria doar luptă cu propria noastră nepuțină?

Există în istorie clipe, în care omul irușează din sine, devenind subiect, clipă în care ajunge cu adevărat creator. Dar, fiindcă mă trag din Răsărit, inclin mai degrabă să sesizez latura pașării istoriei și să mă refer mai ales la ea. Trebuie să îmi amintesc cu tine însuți. Întuirea mea fundamentală îmi spune că nu omul a creat istoria, ci că el constituie de fapt un rezultat al istoriei. Cum vă spuneam, însă, cred că atitudinea se datorează originii noastre românești.

Dacă facem abstracție de evenimentul concret, de momentul psihologic și privim doar fluxul vremii, constatăm imediat că omul însuși se crede că sirăsnicele creatorul propriu istoriei. Dacă examinăm mai indeaproape istoria universală, nu ne putem susține impresia că nu este decât victimă ei. Sistem confrontăci aci într-adevăr cu problema libertății. Cind acționăm, sistem convingă că suntem liberi. De indată ce contemplăm însă acțiunea noastră, descoperim că, de fapt, am căzut prodă unei iluzii sau unei jumătăți de iluzie. Dacă am înțeptul conștiință că acțiunile noastre, faptele noastre sunt conditionate, nici n-am putea acționa. Orice inițiativă presupune iluzia neotinării. Am hotărât să fac un anumit lucru, am luat o decizie. Splendid! Dacă analizăm însă această hotărire în amănunte, reiese destul de repede că suntem proprii noștri sclavi. Am luat o hotărire, bine, ar fi fost posibilă însă

și o altă alternativă? La urma urmei, fiecare nu e decât propria sa victimă.

Marea problemă rămâne pentru mine problema libertății. Din punct de vedere filosofic nu poate fi soluționată. Să suntem convins, că dacă ar admite o soluție, întreaga filosofie și-ar pierde rostul. E însă insolubilă și e mai bine o să, în consecință, rămîne insolubilă și problema libertății în istorie, exact aceea problemă care generează istoria. Spuneam adineor că în Răsărit omul este obiect al istoriei, în vreme ce aci a precumpărăt subiectul. Dacă pătrundem însă în esență ultimă o lucruri, mă vor exclusi ocașii prietenii dovedesc doar că Nietzsche nu i-a cunoscut pe oameni. Preferă să trăiască în localități mici, aşa incit îi lipsit prima și experiența extremă de edificatoare a moralului oraș. Nu știa ce înseamnă să trăiescă în infern, fiindcă astăzi orice mare oraș este un infern, nu-i o să?

Poate că este un infern, nu-i o să? Poate că înfernul ascunde ceva mai multe grozavii, dar nu mult mai multe. Nietzsche mi se pare, hotărît lucru, prea naiv.

In această privință mă simt mai degrabă înrudit cu moralistii francezi, cu Chamfort sau La Rochefoucauld. Dar și Nietzsche a stat sub influența lor. La început avea, cum să spun, un suflăt innocent. Dar și la sfîrșit. La urma urmei, întreaga lui viziune, ca și viața lui, de atelie, sună prea euforic. Nietzsche e interesant și șpălit, dar concluziile lui sunt, cred, lipsite de adevar și de adevar.

E totuși greu să declarăm caducă ideea de „om”, doar din pricina istoriei universale sau a oamenilor concreți. Nu se poate contesta apoi că, pînă acum, omul a avut destul succes și a dat de capăt cumva tuturor si-

EPOCA

,D

GEORGE CARPAT-

tuțuiilor critici
a murit, spune
„omul”?

Omul repre-
zintă dinoră. Cind
aproape o ap-
lindoloare ap-
te prea intere-
nică, pierboar
Omul sălășuit
putea dăinui,
mult, fiindcă
deaproape ne-
beră, eră
totuși o eroare
in urmă o car-
față nici un vi-
într-un fel sal-
fie prin epulu-
rea se și vedea
printre colosi
de mine inten-
de prolet, am
dinea că omu-
dispariția pe
putea scăpa v-

Cititorii de puțin. Nu-l iubesc pe om-
enii și nu sunt deloc mindru de o fi-
om. Increderea în om constituie chiar
o gravă primejdie, credință în om și
o absurditate totală, o idee delirantă.
În ultimă instanță, ca să spun azi,
dispreutesc oamenii. Mi-au rămas ci-
tiva prieteni foarte buni, cind mă găsesc
însă la om, în general, ajung me-
reu la concluzia că ar fi fost probabil
mult mai bine dacă nu s-ar fi uitat
niciodată. Omul ar fi putut, oltminteri
spus, prea bine să lipsească.

In „ASA VORBIT-A ZARATHUSTRA”.
Nietzsche anunță înlocuirea omului:
omul e ceva ce trebuie depășit. Cu-
vintele trădau încă o oamenită speran-
ță. Dumneavoastră respingeți omenescul
în om, dar...

Da, dar nu în sensul conceput de
Nietzsche. Omul nu poate fi depășit,
ci doar respins. Trebuie respins. A-
ceastă idee a supraomului mi se pare
o inventie absolut bezmetnică. Dacă
evocăm viațile animalelor, și încă e
deajuns pentru a resimți lori. Or, via-
țile oamenilor sunt incomparabil mai
reale. Un supraom ar avea, firește, ca-
litate exceptionale, dar și neajunsurile
acestor calihăi și neajunsurile or fi
căpătă, incomparabil mai crunte decă
cele omenesti.

Nietzsche mi se pare prea naiv. A
fost un insigurat, care n-a trăit prea
mult printre oameni, în fond o figură
singulară și demnă de compasiune.
Îi lipsit orice experiență nemijlocită
a semenilor. Întreaga sa tragedie, con-
flictele cu prietenii, deziluziile pe care
l îeau pricinuit ocașii prietenii dovede-
desc doar că Nietzsche nu i-a cunoșcut
pe oameni. Preferă să trăiască în
localități mici, aşa incit îi lipsit prima
și experiența extremă de edificatoare a
moralului oraș. Nu știa ce înseamnă să
trăiescă în infern, fiindcă astăzi orice
mare oraș este un infern, nu-i o să?

Dacă nici o
poate salva o
seamnă că și
riul. Pentru a
se redescoperă
bicii ai istoriei
sească acele
tuturor un astfel

Nu stiu dacă
tri, dar, recun-
te ori că, pen-
Gindii-vă la
poet francez c
de ani să mai
ani era epuizat
să nu mai fie
trăi vîltoare
tores. Omul e
Rimbaud. O
trăi răstimp
comparabil, d
mul îmi pare
mai ore nimic
care nu mai a
mai interesante
vedere spiritul
pătul puterilor
virii. Are încă
litate, de o po-
va mai reușit
podopere, dar
tuit. Il conside-
să mai deoare
profunde. Poate
exclusiv la mu-
imitator.

Heidegger c
re decurge di
insvergessenheit
modernă și a
primordial, de
tru esență. Si-
lelor noastre
(Uneigentliche)
gindire ?

EPIGONILOR

"Isper, deci sînt"

ICHE: o convergere cu EMIL CIORAN la Paris

n istorie. Dumnezeu Nietzsche. A murit și

o aventură extraordinară îndepărtașă la ea, resimtă atât. Omul este fără interesantă — poate — dar una zadarnică — extrem de fragilă. În pierzanie și nu va poate dărini — prea și încă din primul mal în seamă că e și o superbă poete, și cunoaște o natură. Are admirabilă, și în Omul va sucomba — se va propădi bunătatea — și epuiza bună parte —, fie corecăre. De departe de a-mi asuma rolul o senzație și certitudine și va putea omului să definească. Nu va c de slăbitul horăzit.

nu mă întristescă, umi nu sunt de fapt degradabili — cum să urmări. În felul meu, îl de bine. Pe de altă obsedată senzația imnației, o inevitabilitate iminentă. Eficiență, cred și devenit necesară, îmbătățită.

asterea de sine nu de la pierzanie, iunie nu a pierdut parola, el ar trebui să devină să se suiau măcar să gădii care îl pot rezolvi...

utem vorbi de condiții am spus de mulțime, omul...

mănușă. Cel mai mare cetață la 20, nu, la 21 ie. La vîrstă de 21 de un geniu hotărâșă tu, se transformă în simbol lipsită de indit de soarta lui oare formidabilă înțelit, un fenomen înscăunător de scurtă durată. O

azi un scriitor care nu spus, ca un pictor, ce pictă, pe care nu-l împlinește. Din punct de vedere a unelte, poate că crede chiar cîteva copiritualiste a secă exemplu; încapabil unei religii noi și fiindcă fecund, dar epigonice, doar ca

ideră că această stăierdere ființări (Se și opina că epoca răstăcită de gindirea din direcție ca ființare învierută oare omul și neautenticitatea lui relația cu această

Sunt profund convins de acest lucru. Să luăm un exemplu complet banal, de altfel o observație personală. Dacă intră într-o bancă, vezi 30 pînă la 40 de fete, care doctilografiază din zori pînă-n noapte cifre. De necrezut: să faci pînă azi istorie, pentru a fi învățat! Dacă această spartă înseamnă viață, atunci viața n-are sens. Tot ce întreprinde azi în marile orașe este totuști inutil și absurd. Un alt exemplu din viața cotidiană. Nu demult, mă găseam în Paris și voiam să traversez un bulevard. Sute de mașini găseau în fata mea într-un virtej interminabil. Mi-am spus: „Dacă nu vreau să fiu căciat, trebuie să aștepți”. Să am aștept și tot aștept, fără să pot trece strada. Așa cova și poate să nu slăbească prost. O traiere cu totul normală, care se poate repeta de zece ori pe zi. O singură dată ajunge însă. Fiindcă, dacă înținem cont că...

Un spirit pe care îl admir nefărmat este Epicur. Să ne gindim la grădină lui. La discipolii lui, care nu mință decât pînă în Beau decât apă și discutau despre fericire, și Dumnezeu stie desigur mai multe. Să ne gindim la viață pe care a dus-o Socrate. Ce traiere ascetică au dus acești oameni și că au fost de ingenioși, că de locuitori din punct de vedere spiritual!

Dacă ne privim pe noi, în schimb, trebuie să recunoaștem că nu suntem decât scheme. Un fel de fantome eruite. Niciun din ceea ce facem nu cuprinde realitatea. Bineînțele că cîtim cărți, eu însumi cîtesc mult, poate prea mult, dar toate acestea n-au nici un sens. În ce mă privește, viața capătă cel mai degradabil un sens cînd mă întind în pat și cînd lăs gindurile să rătăcească fără scop. Atunci am senzația că muncesc cu adevarat. Cînd lucrez apoi realmente, mă chinuțe cînd am sănătatea să altăză după o himeră. Eu consider că omul ființări cu autenticitate, doar atunci cînd nu face nimic. De indată ce acționează, de indată ce trece la fapte, devine o creație domnă de compătimire.

Să nu există ieșire! Dacă ființă umană se găsește la capăt, fiindcă nu mai poate obține un acces la umanitatea ei esențială, atunci îl rămîne doar dispariția demnă. O soluție stoică?

Fără nici o indoială, Marcus Aurelius mi-a fost întotdeauna aproape. Chiar dacă nu suntem un emul al stoicilor, le împărtășesc în parte atitudinea. Să admir poziția adoptată de stoici romani față de viață. Cel mai mare scriitor al antichității a fost, neindoielnic, Tacit. E, de altfel, opinia nu doar a mea, ci și a filosofului englez Hume, care afirmă că nu Platon, ci Tacit a fost cel mai de seamă spirit al antichității. Atitudinea stoicilor este admirabilă și mă simt întotdeauna în largul meu în compania acestor oameni, care se află fără săptare la cheremul tuturor acelor sminti și autocratii, al tuturor acelor demenți care au condus imperiul roman. Stoicii trăiau în totală izolare. Ceea ce mă fascinează în cel mai înalt grad este epoca pe care o putem numi a ultimilor pagini. În fond, chestiunea nu are nimic de-a face cu stoicii, dar situația este aceeași. Stoicii au fost ultimii pagini înainte de triumful creștinismului.

Am încercat multă vreme să înțeleag cum reacționează la diferențele evenimente acești oameni care nu se pot să se convertă la creștinism și sănătatea să sintă horăzită pieptii. Cred că situația noastră, atitudinea noastră se asemănă întrucătiva cu cea de altădată, cu singura deosebire că nu ne putem pune speranțele într-o nouă religie. Dincolo de această deosebire însă, nu sfătuim în postura ultimilor pagini. Vedem că suntem pe punctul să pierdem totul, că am pierdut poate deja totul, orice licitudine de speranță, orice idee a unei posibile speranțe. De aceea, soarta noastră este mult mai potetică, mult mai impresionantă, insuportabilă, și de aceea mai interesantă. Timpurile noastre aduc totuști un moment pozitiv. Mi se pare extrem de interesante, aproape prea interesante. Așa încât, pe de o parte am motive să fiu nericit că trebuie să trăiesc în asemenea vremuri, dar pe de altă parte mi se pare foarte să pot urmări poporul care se apropie. Așă fi fost incitat să fiu maior la potop.

Cine a citit cu atenție cările nu poate să nu descopere o unitate profundă între text și autorul lui, astă cum se dezvoltă el în această convergere. Vă transpunetă în realitate concluziile cu o consecvență rară, neliniștită chiar: vă derobăți, păstrați lacarea, evitați scena publică. Cum se poate o asemenea consonanță? Provine ea dintr-o premeditate, se datorează ea condițiilor concrete istorice sau reprezentă o latură a caracterului?

Cite puțin din toate, Am avut mereu noroc să mă pot desprinde de universitate și am reușit cu altă moștenire să am rămas în străinătate. Am avut norocul să nu fiu nevoie să scriu o lucrare de doctorat ori să mă în-

drept spre o carieră universitară. De atunci încearcă să mă consideră, el să gindă, ginditor particular, Privatdenker, ar fi prea mult spus, dar tăușii ceea ce în acest gen. Așa cum s-a spus despre lov că ar fi fost un Privateinker. De fapt, sună chiar prea pe ideea că sună un ginditor particular și un epigon al lui lov. Dacă mă inserez în descendenta spirituală a cultă, atunci în aceea a lui lov. Dacă m-ăs fi consacrat unei cariere universitare, totul s-ar fi diluat, ar fi fost abătut, impiedicat, fiindcă așă fi fost nevoie să găsească un mod de exprimare foarte sobru, așă fi fost nevoie să gindesc impersonal. Îl spunem cîndcă un filosof francez, care ocupă o catedră: „Sinteză plătită, pentru a fi impersonal”. Ca urmare, oamenii tot vorbesc de „ontologie”, de „problematica holistică” etc.

Ei sunt un om fără profesie, n-am obligații, pot vorbi în numele meu, nu depind de nimeni și nu am de transmis o invățătură. Cind scriu, nu reflectez la o carte. Scriu pentru mine. Această lipsă a răspunderii, trebuie să o sărăciească, a fost norocul și sansa mea. N-am depins de nimeni, deci am fost liber măcar în această privință. Cind meditezi asupra unei probleme, trebuie să te situezi în afara profesiei, să te așezi la marginea. Nu suntem, cu siguranță, un vizionar, poate că mult, un ginditor marginal.

Să spus că existența umană este constitutivă marginală, excentrică, și că central poate fi atins doar prin contemplare a esențelor. Cine vă urmărește constată lesne că oferă imaginea deloc obișnuită a unui filosof, care trăiește precum scrie, ceea ce nu prea pledează pentru ipoteza marginalității.

Nu știu dacă afirmația este într-o totală adeverătură, dar să simt măcar în această doar optimisti. Fără să colțe pe urmele cultă, consider totuști că singurii filosoli adeverători au fost greci, că doar ei și-au trăit filosofia. De aceea, i-am și admirat pe Diogene și pe cinicii în general. Această unitate a pierdut. Bănuiesc că universitatea a fost aceea care i-a venit de la filosofie. Nu chiar de tot, dar aproape... Fără să exagerez că Schopenhauer, sănătăușii convins că în critica lui se ascunde un solid graunt de adeveră. În opinia mea, filosofia nici nu trebuie să fie studiată ca atare. Filosofia ar trebui să fie o trăiește personală, o experiență proprie. Filosofii ar trebui să fie facuta pe stradă, înbinând cunătarea cu viață. În multe privințe nu consider un filosof al străzii. Filosofie oficială, o carieră filosofică? O, nu! Toată viața oasă ceva mi-a repugnat și îmi repugnă și azi.

Să spus de multă vreme și cu mare insistență că filosofia a sucombat. Or, filosofii s-au impotriva cu altă indărătmănie acestei afirmații, incit nu poate să fie cu totul gratuită. Răspunsurile filosofice nu mai furnizează nici un fel de soluții, peste tot înținând doar materialism și acțiune pragmatică. Ca

mai poate fi un rezonat înțelepciunea?

Fără îndoială, consider că înțelepciunea alcătuiește jinta centrală a vieții și de aceea mă și întorc mereu la stoicii. El dobândise înțelepciunea, motiv pentru care, de altfel, nici nu pot fi numiți filosofi în sensul adevărat al cuvintului. Din opinia mea, înțelepciunea constituie sfîrșitul firesc al filosofiei, telul și capătul ei. Filosofia sfîrșește în înțelepciune și se dezinterăgează.

Se intrevede aici, dacă înțeleg bine, o curbă care duce de la înțelepciunea antică la filosofia speculațivă și apoi din nou la înțelepciune, ca o nouă regăsire a esenței. Iși croieste oare cu noastrea oale prin găsirea de sine?

Dezamăgirea cauzată de filosofie ne îndreaptă pasii spre înțelepciune. Si astăa și perfect adevărat. Trebuie să începi cu filosofia, dar să îl apoi în stare să te și desprinzi de ea. În astă constată probabil chiar datoria supremă. Poate că sună atât de impresionat de înțelepciunea antică, de filosofia veche, tocmai fiindcă încetase să moile și filosofie, cum o înțelegea de exemplul Aristotel. Astăzi, problema cu noastrelii a ajuns secundară, în centrul atenției se află atitudinea față de viață, întrebarea cum poate fi îndurată viață. Nu cunoște în ultimă instanță decit două mari probleme cardinale: cum să susțină viață și cum să te susțină pe tine însuți. Nu există dificultăți mai mari. Si răspunsurile definiteve lipsesc. Dar fiecare trebuie să rezolve singur, măcar parțial, aceste probleme pentru sine.

No putem închipsui în viață chiar mai multe, decit să ne susținem pe noi înșine, să ne trezim în zori și să ne spunem: „Incep încă o zi, trebuie să răzbucă, trebuie să mai îndur și ziu astă”. De aceea totul se învîrte nu în jurul acțiunii, nu în jurul creației...

De aceea și sunt împotriva muncii. Nu trebuie să mădăcă să scriu. Important este doar să nu pierzi din vedere aceste probleme și să trăiești ca Epicure sau Marcus Aurelius. Rezultatul nu mai este însă atunci istorie trăită, ci contemplație. Contemplația noastră și-a pierdut facultatea de a contempla lucrurile, să-ou dezvăluă să-si poardă timpul cu rost.

Dacă ar fi să trag concluzii despre mine, ar trebui să remarc de fapt că sună înțelepciunea așa cum poate fi înțelepciunea așa cum a fost înțelepciunea lui Epicure sau Marcus Aurelius. Rezultatul nu mai este însă atunci istorie trăită, ci trăită într-o convingere. Astăzi nu mai simt în stare să o facem. Înțeaga atitudine apără lumile de oziune absurdă. Dar această lume oricum se va scufunda, nu începe niciodată.

martie 1992

REALITATE ȘI FICȚIUNE

Iată un titlu pe cărți de absurd pe cărți de exact, prin care revista germană Rhein-Ahr-Zeitung din 25 ianuarie 1991 anunță o carte aflată încă în lucru. E vorba de romanul Herma Kopernik-Kennel al cărui erou este Radu Filipescu.

„Am aflat despre Radu încă din 1984, imediat după arestarea lui, ne spune autoarea. Mă aștern pe atunci în București împreună cu soțul meu Gerhard Kopernik și cu fetița noastră Katharina. Curații ocaștui tineri, de 27 de ani, de a împărtăși manifeste împotriva lui Ceaușescu, într-o perioadă cind pînă și gindurile erau supravegheate, m-a tulburat atât de mult, incit n-am hotărît să scriu o carte.

Înțînlarea scriitoarei cu personajul ei, în cel mai strict sens al cuvintului, a avut loc abia după revoluție, în vara anului 1990. Au urmat ore lungi de evocare, de reconstruire a unor fragmente de viață trăită sub teroare în birourile anchetatorilor, în celele penitenciare, prin a căror liceastră nu se vedea decit o dungă mohorită de către Radu Filipescu este un personaj dificil. Momentele trăite sănătoase de către scriitorul și-o înghidă prin natura vocației sale. Dusele direct între personaj și autor este la fiecare nouă întîlnire tensionat, anrenând în joc stări emoționale contradictorii, vanități, situații în care omenește nu mai toleră zâmbetul. Pagina după pagină se adună, se tale, se rescrie, se naște o carte în care personajul și autorul își dispută supremătatea.

Herma Kopernik-Kennel și-a inceput cariera de scriitor semință cărți pentru copii. Primul ei roman, *Alteingang* (Mergind de unu singur), oducă în prim-plan problema inadaptării, ilustrată prin destinul tragic al unui muncitor din fostul RDG, stabilit în Germania.

HERMA KOPERNIK-KENNEL

București, sămbăta, 7 mai 1983. Un tiner, pe nume Radu Filipescu, călătorie într-un troleibuz în direcția bulevardului 1 Mai. Era îmbrăcat cît se poate de obișnuit, cu o geacă simplă și niște șosete albastre închise. Pe umărul său stătea o geantă de voiaj.

Troleibusul era arhimpin. La orele 13 oamenii călătorieau de la serviciu spre casă.

Era o zi frumoasă; prin ușile între deschise, parândea în interiorul troleibuzului mirasmea florilor.

Tigânci cu basmele înflorite pe cap măturau trotuarul. Praful se învolbura în vîzduh.

Oamenii asteptau răbdători în fața magazinelor și a standurilor cu vinzare. Lîngă căruciorul pe două roți se formase o coadă; se auzise că alii s-ar putea să aducă ouă.

Era sămbăta înainte de Paștele românesc. Radu Filipescu se gîndise că într-o asemenea zi s-ar fi putut să fie mai multă liniste. Presupunea că oamenii vor sta în această după-amiază acasă, să facă pregătirile necesare pentru sărbătorile Paștelui, chiar și cei de la securitate.

Dar, în curind, constata că momentul nu era prielnic. Multă militari, mult mai mulți decit își imaginase, se aflau pe parcurs. Vedeau prețințieni individuali ce nu păreau să aibă o treabă prea deosebită; aceștia observau blocurile.

Să se întoarcă?

N-ar fi mai înțelept așa?

Acum nu era oare primejdia prea mare?

Dar Radu voia să-și ducă la capăt treaba începută, nu voia să renunțe și de aceea nu se întoarse, rămase pe loc.

Își strîse cu mină stîngă geanta de voiaj cît mai aproape de trup.

In geanta se aflau 1000 de manifeste!

La stația Bulevardul 1 Mai se dădui joi din troleibuz ca să înceapă împărțirea manifestelor din bulevardul Banu Manta, o stradă largă, transversală.

Întră în holul blocului nr. 1. Nu se află nimănii prin preajmă, era singur. Deschise geanta, se uită în jur, scoase cîteva manifeste, puse cîte unul în fiecare cutie poștală, mersese apoi la blocul următor, intră în hol. Ușa liftului se deschise. Din lift ieșî un bărbat. Radu urcă scările prefăcindu-se că a venit în vizită la cineva. Bărbatul ieșî din clădire. Radu cobori scara, se uită în jur, așteptă cîteva secunde în liniste, la pîndă, apoi deschise geanta.

Scoase cîteva manifeste, le puse în cutiile de scrisori, închise geanta, se mai uită încă o dată în jur pîndind fiecare zgromă și părăsi blocul.

In holul blocului următor stăteau două femei în fața liftului.

Radu Filipescu nu putea să se întoarcă, le-ar fi părut suspect. Își trecu degetul arătător peste numele de pe cutiile poștale, mormâni „Popescu” trebuie că locuiesc în celălalt bloc și părăsi holul săcă cum venise.

In holul următor nu-l deranjă nimănii.

In holul blocului nr. 23 erau adunați mai mulți oameni. Lui Radu nu-l rămînea altceva de făcut decit să urce pe scări. Cît mai multe nume de ușă, coborî din nou scările, răsuflare în trece, clătinind din cap, „Popescu” și ieșî în stradă.

In holul blocului nr. 35 era liniste.

Radu Filipescu se uită în jur, deschise geanta de voiaj, pîndind fiecare mișcare, scoase cîteva manifeste, nu se auzea nimic.

Puse în fiecare cutie de scrisori un manifest.

mania federală. In clipa de față lucrează la carte pe care s-a hotărît să intituleze *Der Mann von der Securitate joggt hinterher* (Securistul face jogging pe urmele lui). De ce acest titlu?

Radu Filipescu are că orice tinăr care se respectă un hobby: joggingul. Într-o zi, înainte de revoluție, cînd alergă îmbrăcat în trening pe străzile Bucureștiului, a observat în urma lui un bărbat între două vîrstă, în trenci și cu pălărie pe cap, facînd eforturi să păstreze ritmul. A două zi, următorul se schimbă; de data aceasta era un tinăr în tinută sportivă. Distanță dintre fugărit și următor se scurtase într-o zile.

— Ce faci din seara tău?

— Merg cu soția la teatru.

— De ce nu mă anunță din vreme că să-mi schimb hainele?

După revoluție, același securist îi rugă pe Radu Filipescu să-l ajute, deoarece datorită împrejurărilor se află într-o situație critică. O seara tragi-comică dintr-un peripru al teroristă care într-o lume absurdă nu mai surprinde pe nimic.

La întînlirea organizată joi, 26 martie a.c., în cadrul seriilor literare de Institutul Goethe din București, Herma Kopernik-Kennel și-a prezentat carte în față unui numeros public. Cum era de așteptat, subiectul a susținut o discuție, iar personajul a fost supus unui nou interogatori, încheiat, de astă dată, în aplauzele sălii.

N.I.

SECURISTUL FĂCEA JOGGING PE URMELE LUI

Deodată sunzi o voce de copil: „Mamă, am primit o scrisoare!“

Inspăimîntat, se întoarsee și zări o fetiță de vîrstă cinci ani, desculță. Înțimă îl bătește să-i spargă pieptul. Părăsi în grabă holul blocului.

Ajuns afară grăbi pașul, păstrînd totuși un ritm normal.

Nu și mai putea continua treabă pe bulevardul Banu Manta, devenindă pri-medios.

Deodată zări o colegă de serviciu venind spre el. Încercă să traverseze că să-ștepteze.

Prea tîrziu!

„Hei, Radu, ce-l cu tine pe aici?“

Tinărcă colegă părea bucurioasă de întînlirea neașteptată cu un bărbat atât de atrăgător și căută să-l antreneze în discuție.

Abia după douăzeci de minute reușește să scape.

„Azi îmi merg toate pe dos!“ gîndi el. „N-ar fi mai bine să mă întorce?“

Radu se opri în stația 1 Mai. Aștepta troleibuzul. O jumătate de oră de așteptare zadarnică. Troleibuzul nu venea.

„Intr-o zile apuc să 800 de manifeste?“

800 de manifeste înseamnă 8 ore de muncă chinuitoare... În ciuda tuturor greutăților, trebuiu să împărte și chiar azi... Săptămîna viitoare va fi și mai multă deosebită... Cu siguranță că atunci paza milăriei se va intensifica pe parcurs... Vor efectua controale individuale...“

Nu putea să renunțe, împosibil!

Radu Filipescu o luă pe strada Turda, o stradă linistită care îl imbină să-ștepe manifestele. Biocurile erau de cîte zece etaje, astă inseamnă 44 de cutii poștale de fiecare bloc. Cu cîteva asemenea blocuri ar fi îspravit treabă rapid!

In blocul nr. 1 nu se zăresc nimici.

In sfîrșit, își poate vedea de treabă nesigură.

Și în blocul nr. 2 era liniste.

Radu intră în blocul nr. 3.

Se uită împrejur, așteptă o clipă pîndind.

Toamnă voia să-și deschidă geanta, cînd zări prin ușă de siciliu un bărbat pe alei.

Omul părea că se ivise din senin.

Se apropia în grabă de ușa de la intrare. Era un bărbat de statură mijlocie, în jur de patruzeci de ani, îmbrăcat obișnuit, singurul lucru frapant fiind jacheta din piele neagră.

Radu Filipescu simți instinctiv că întînlirea aceasta prevăzdea un sfîrșit dezastruos.

Nu putea să părăsească holul blocului, deoarece abia intrase; ar fi bătut la ochi.

Intr-o zile apuce?

Incepu să urce în grabă scara, auzea pasii străinului în hol, căută o ascunzătoare, o nișă, un balcon, o ieșire, orice mijloc de scăpare.

Liftul era bolcat!

Nu mai există salvare!

Următorul 1-a ajuns repede din urmă.

„Ce ai în geantă?“

„Lăsați-mă în pace. Ce vreti de la mine, nu aveți dreptul să mă agresati.“

Bărbatul își aconsează imediat legitimația și apăsa pe soneria unui aparat de securitate.

In acel moment, Radu își dădu seama că planul lui eşuase. Ce avea să însemne asta pentru el și pentru familia lui?

„Trebuie să-l anihiliez înainte de a se deschide ușa!“ îl trecu prin minte.

„Dar cum?“

Radu Filipescu își luă vînt și trase străinului un pumn lateral. Acesta se elătină, căzu la pămînt, zâcu acolo cîteva secunde aproape inconștient, apoi se ridică.

„In la fugă,“ gîndi Radu și se năpusti pe trepte în jos, dar următorul se afa deja în spatele lui.

Oamenii de pe alei văzură că un tinăr era urmărit de unul mai în vîrstă. „Hotul!“ strigă cu totul. „Puneti mina pe el! Opriti-l!“

Îl tăără călesă, nu avea cum să le

Traducere de
NORA IUGA

(Continuare în numărul următor)

APOLITISMUL UNIVERSITĂȚII?

PAUN ION OTIMAN
Rectorul Universității de Științe
Agricole a Banatului - Timișoara

Implicitarea universităților și a universitarilor

Sunt convins că nu spun o nouitate, având în vedere cîtorii acestei reviste, că **Universitatea** a fost, este și va rămîne o instituție de prim rang a societății. Sî, de asemenea, cred că nu este necesar să argumentez afirmația anterioară, întrucât prioritatea formativă absolută a universității în peisajul cultural, economic, social și politic nu trebuie demonstrată prin vorbe, aceasta fiind dovedită prin rosturile, prin faptele sale în viața societății.

Totuși, în peisajul politic actual al României, nu mi se pare de prisos să repet ceea ce iată și, că, dîntotdeauna, de la înființarea ei, Universitatea a fost prezentă cu știință și cunoștință să în viața țării. Este suficient să amintesc că mari personalități universitare și științifice, proeminent ale cunoștințelor românești ca Nicolae Iorga, Titu Maiorescu, Nicolina Titulescu, Virgil Madgearu, Gheorghe Ionescu-Sisesti, Dimitrie Gusti, amintind doar cîteva personalități din diferite domenii, au ocupat un loc de frunte în peisajul politic al României. Acest fenomen nu este caracteristic numai țării noastre. În totă lumea, dar în mod deosebit în juriile cu mari tradiții democratice, universitarii, profesori și studenți, reprezintă barometrul stării politice a unei națiuni. Fără a exemplifică, remamintesc că marile revoluții (reale) ale lumii au fost conduse și înfăptuite de oameni legați profund de universitate ori chiar de universitar. La noi în țară, Revoluția de la 1848 a fost condusă de universitari, de tineri licențiați și de studenți. O serie întreagă de evenimente politice majore de după 1848 și pînă în decembrie 1989 sunt legate nemijlocit de activitatea politică a universitarilor. Ba, mai mult, nu de puține ori, universitățile de prestigiu din lume, ca să enumăr doar Sorbona, Cracovia, Praga, Harvard etc., au fost teatrul de desfășurare a unor manifestații politice de ample ore, manifestații care au produs profunde mutații în peisajul politic național și chiar mondial.

In astfel de coordonate ale implicării universității și universitarilor în viața politică, evident, se naște întrebarea: dacă și acum, după Decembrie '89, universitatea românească trebuie să fie, trebuie să rămînă apolitică? De asemenea, poate un universitar să fie apolitic? Aceste întrebări se pun cu și mai multă acuitate dacă luăm în considerare și faptul că mulți, foarte mulți universitari, dascăli și studenți, au participat nemijlocit la evenimentele din Decembrie de la Timișoara, București și chiar de la Cluj.

Pentru a răspunde la aceste întrebări am încercat să definișez corect noțiunile de „apolitism” și „apolitic”. În definirea lor, deși nu sunt politolog, am pornit de la dicționarul explicativ al limbii române. După acest dicționar, apolitism înseamnă **indiferență față de viață și activitatea politică** (s.n.), iar apolitic este acel om „care nu se ocupă de politică”. Cu alte cuvinte, un om, deci implicit un universitar, este apolitic dacă manifestă **indiferență față de viață și activitatea politică**. După opinia mea, încercarea puterii și a unor din cei plasati sub umbrela apolitismului universitar de a justifica co-relația **autonomia universitară — apolitism universitar** nu face altceva decât să taie capul corpusului politic național.

Autonomia universitară nu are nici un fel de legătură juridică cu activitatea politică a universitarilor. Este ab-

solut bizar să soliciti studentilor și dascălii să nu facă politică învățămîntului, culturii, științei, economiei, guvernării, mai ales politică democrației acestei țări. Să tacă din nou, acesti oameni, pentru că în caz contrar își pierd autonomia? Să-și pervertească conștiința de teamă reinștăruările dictaturii, centralismului și a imixtunii unor partide în universitate?

Nu, ar fi o gravă pierdere pentru această țară! Cred că se încearcă cu bună știință să se pună semnul egalității, să „forțează” o sinonimie între apolitismul universității și prevederile unor succese proiecte de lege ale învățămîntului și autonomiei universității în care se stipulează: „spațiu universitar nu poate deveni teatru de propagandă și acțiune pentru partide și grupări politice”.

APOLITISM și APARTIDISM

Ceea ce se menționează în aceste proiecte ale legii învățămîntului este, de fapt, **apartidism**. Dar între apolitism și apartidism există diferențe fundamentale. Este absolut corect ca în universitate, în scolă să nu se facă propagandă pentru anumite partide sau grupări politice. Este firesc ca profesorii, chiar dacă fac parte din anumite partide politice, să nu comenteze platformele partidelor sau ale altor partide în fața studentilor, la cursuri sau în alt cadru universitar organizat. În același timp, consider că universitatea trebuie să fie apartidică, în sensul că în interiorul acesteia nu se pot forma și nu pot acționa organizații ale partidelor politice. Cu alte cuvinte, apartidismul universității exclude lupta politică de partid în interiorul instituțiilor de învățămînt superioar.

Dar de la apartidismul universității și pînă la apolitismul universității este o diferență enormă. Confuzia pornește de la definirea voit trunchiată a politicăi ca știință, practică și sistem de relații. Cei care susțin, repet, voit apolitismul universității văd trunchiată în politică numai disputa dintre partide, numai lupta pentru puterea politică, numai dorința de a guverna cu orice pret.

Or, după părere mea, politică universitarilor în principal se constituie ca o activitate teoretică de analiză și critică a fenomenelor politice și de construcție de alternative politice. Universitarii din domeniul științelor politice și economice au chemarea de a fundamenta doctrinele politice și economice ale partidelor. Ori nu place, ori nu ne place, societatea românească, economia României va fi condusă de oameni politici, membri ai unor partide, și nu de „buni gospodări”. Faptul că oamenii politici sunt și buni gospodări este **foarte bine**.

Dorește să mai insist puțin asupra așa-zisului apolitism al universității și implicațiilor dorite de teoreticienii acestui fenomen de sterilitate a universității, de absentism cenușiu al universitarilor din viața celălăii. Pentru a demonstra tendința vădită unilaterală de înțelegere a noțiunii de „politică”, ne vom permite de a prezenta o scurtă sinteză asupra noțiunii de politică. Politologii, filozofii, sociologii de diferite orientări sunt de acord că noțiunea de politică este extrem de vastă, plasându-se atât în domeniul teoreticului, al științei, cit și al practicii politice, al relațiilor și instituțiilor politice. Din multimea de reprezentări posibile, cele mai multe definiri date termenului de politică, de la Aristotel și pînă la contemporani, se referă la sistemul concepțiilor, doctrinelor și praxisului cu privire la stat. Marele nostru sociolog Dimitrie Gusti extinde acțiunea politicului, spunând că „tot ceea ce este politic este și social și

tot ceea ce este social este și politic” (Partidul politic — Revista Institutului Social Român, 1921).

Studentii — o masă amorfă de bursieri?

Edgar Faure în lucrarea „Apprendre à être” (A învăță să fi) din volumul de studii „Lumea lărgă frontieră”, elaborată sub egida UNESCO, referindu-se la aspirațiiile spre democrație ale popoarelor, în general și a tineretului, în special, și la **corelația educație-democrație**, spune că „educația trebuie considerată ca un domeniu politic, în care importanța acțiunii politice este deosebit de hotărîtoare”.

De asemenea, colectivul de pedagogi de reputație internațională, autori lucrărilor amintite anterior, analizând corelația politica-educatice, afirmă că „politica nu-și are în educație locul care-i convine, nici democrația importanța care-i revine în educația politică. Se vorbește de educație politică în loc să se practice educare după regulile politicii; se confundă indoctrinarea ideologică sau politică cu pregătirea pentru o gîndire liberă și amplă asupra puterii... Se substituie trezirii conștiinței politice și dezvoltării virtuțiilor omului democratic formarea cetățeanului uniformizat și docil; ne mulțumim să virim în cap noțiuni politice în loc să formăm oamenii pentru înțelegerea structurilor lumi..., pentru îndeplinirea sarcinilor reale ale existenței lor”.

In același context, se apreciază că „numai prin ucenicia participării active la funcționarea structurilor societății și atunci cînd trebuie, prin-o angajare personală în lupta care înteste să o formeze, poate căpăta individul conștiința plenitudinii dimensiunilor sale sociale”. (Sî cînd te gîndești că la noi se vrea ca studenții să fie o masă amorfă de bursieri iar profesorii un conglomerat de funcționari supuși și docili.)

In ceea ce privește corelația politică-universitate admitem cu ușurință dezbateri politice extrășcolare, dar ne speră ideea de a fi introduse în universitate. Referitor la participarea universității în formarea cunoștințelor politice, punctul de vedere al lui E. Faure este următorul: „Prin învățătură să, prin angajarea sa, educația trebuie să contribuie la realizarea acestui proiect propriu timpului nostru: să substituie unei autorități mecanice, de tip administrativ, o decizie vie, de tip democratic. Participarea unui număr cât mai mare, cu maximum de responsabilități, nu este numai o garanție de eficacitate colectivă, ci este și o condiție a fericirii individuale, o exercitare de putere zilnică asupra societății și asupra lucrurilor, o manieră de a influența liber destinul. Nu mai este vorba pentru cetățean de a-și delega puterile, ci de a le exercita în toate nivelurile vieții sociale și în toate etapele vieții sale. Opuse unei întrebării abuzive, dogmatice, inguste a elementului politic și ideologiei în educație, finalitățile politice și civice constituie o componentă esențială a acțiunii educative a oricărui societate tinzind către „democrație”.

D-nul Brucan — „politologul” puterii sau a unei anumite părți a puterii ne învăță, confiscind televiziunea, că unii universitari nu fac distincție între democrația reprezentativă și democrația participativă.

Este absolut clar că popoarele care trăiesc în democrație precum și cele care doresc să trăiască într-un stat democratic (cum ar trebui să fi și noi) fac distincție între problemele majore ale societății și cele curente. Or, este împede că oamenii nu vor să-și spună cuvintul, să voteze în orice problemă. Aici îl lăsa pe cel ales, pe reprezentanții lor să o facă, cu condiția să o facă bine. Dacă nu o fac asta cum trebuie, cum solicită prerogativele democrației, asta cum și-au pus speranțe în ei și în societate, nu numai în căștorie există divergență. Legitimitatea nu este veșnică. Această situație este eu atât mai precară în noi, cînd, de fapt, nici nu am stiu pe cine am ales. În Parlament, afirmație confirmată, cred, de slabă calificare politică, juridică și chiar și în alte domenii a mulțor parlamentari.

Un spațiu, mai cu seamă, al opoziției politice

Există probleme mari, cardinale, în care electoratul nu mai are încredere în reprezentanții alesii și aici vor fi

menii vor să participe, să-și spună ei, direct cuvintul. În esență, susține John Naisbitt, reprezentanților oficiali, în astfel de probleme, în atare situație, îi se spune „de acord, v-am ales ca să ne reprezentati, dar dacă apare ceva cu impact asupra vieții noastre, să ne consultați din nou”. Deci, în societățile democratice, moderne, nu există un tip pur de democrație. Avind la dispoziție milioane moderne, o societate modernă vrea să fie, prin membrii săi, din ce în ce mai participativă la stabilirea propriului itinerar politic, economic, cultural. Nu vedeti Dvs. că de mult soliciță români, de la unii academicieni și pînă în simplul cetățean de cînd, să-și spună cuvintul, să fie consultati! El nu mai vor numai să critice guvernul, puterea, neavînd suficientă încredere în aceste instituții, vor să fie participanți direcți la decizii.

Întă, acestea sunt cîteva dintre considerențe care mă fac să susțin că Universitatea trebuie să fie un spațiu al ideilor politice, dar mai cu seamă al opoziției politice. De altfel, dreptul de a face politici este un drept moral, intrînd în categoria drepturilor fundamentale, universale ale omului. In art. 18 al Declarației universale a drepturilor omului se prevede: „orice om are dreptul la libertatea gîndirii... acest drept include libertatea de a-și manifesta convingerea singur sau împreună cu alii, atât în mod public cît și privat...“ Deci, se stimulează clar „convingere“ de orice fel, fără a se face abstracte de cele politice. De asemenea, în art. 19 al aceluiași document se prevede: „orice om are dreptul la libertatea exprimării și exprimării... precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat“. Iar ceea ce este cel mai important, Adunarea Generală a ONU din 10 decembrie 1948, care a adoptat această declarație, recomandă statelor membre să nu precepejească nici unul din milioacele care le stau la dispoziție pentru a publica în mod solemn textul Declarației și pentru a face astfel ca el să fie distribuit, afișat, citit, comentat, în principal, în scoli și în alte instituții de învățămînt, indiferent de statutul politic al țărilor și teritoriilor. De ce oare Adunarea Generală a recomandat să se afiseze, citească și comenteze mai ales în școli? Din întîmpărare? Nu, evident că nu, ci din rațiuni de educatice, de insușire a democrației. La noi însă, după Revoluție nu s-a afișat acest act fundamental în scoli. Din ce cauză? Este împedite, ne este frică încă în concepția noastră ultradogmatizată comunist.

(Continuare în numărul viitor)

IDEEA ȘI ACȚIUNEA

EUROPA DE EST ȘI CONDIȚIA PERIFERICĂ

MAGDA CĂRNECI

(Urmare din numărul trecut)

Pare că se regăsește la nivelul „formelor” acestel proces al artisticei paradoxal constitutiv al culturii acestor zone, dat de decalajul dintre adeziunea la modernitate, identificarea intelectuală cu cultura occidentală pe de o parte, și realitatea retardată a mentalității difuse, a structurilor sociale pe care se clădește această aspirație. Incongruența aceasta ar explica și nota specifică a felului în care sunt preluate și prelucrate local diversele stilisme moderne: sincrétismul unor tendințe opuse (clasicism/romantism, tradiționalism/modernism, realism/avangardism), corupția prin metajul a „purismului stilistic” inițial, un compromis între extremitate, o anumite ambiguitate formală și semantică. Chiar și producția de avangardă capătă uneori un aspect „moale”, conciliant, și dispusă spre compromis expresiv și idealistic.

Asemenea valori, problematici, caractere formale insirate pînă acum pot fi considerate, dintr-un unghi special, drept „vantaje” ale condițiilor izolate și periferice. Dar dintr-un alt unghi, opus, ele pot fi semnele unei inchisări istorice, ale unui evoluție culturală lente și chinuță, ale unui metabolism artistic redus. După cum idealizarea valorilor culturale poate fi considerată o formă de „sublimare” forțată, impusă de circumstanțe istorice și politice care au „forțat” cumva exacerbarea rolului și funcției lor în metabolismul social al regiunii. Rămîne de văzut dacă odată cu dispariția acestor condiționări exterioare nu vor dispărea tropiști și cercetători „caracter specific” sau numai o parte din cîteva.

Toate aceste generalități, care ar trebui nuanteate de la o cultură estetică la alta, se integreză coerent în perspectiva jalonată de raportul „centru-periferie” din care, de altfel, depurge. Dacă pentru perioada de intrare și de adaptare la modernitatea a acestor regiuni, acesti termeni ca și „consiliștii provinciei” mi se par noțiuni caracteristice și valide, de către anii mi se pare că există și o anumite schimbare de stare de spirit, de mentalitate.

Asă pleca de la un simptom la îndemînă: sonoritatea și uzanța unor termeni adesea întîlniți. Vreme de peste un secol s-a tot vorbit în această parte de lume de „național” și „universal”, de „cultură națională” și „cultură universală”, de „artiști naționali”, de „specific național”, de „curente naționale”. Or, mi se pare că în ultima vreme începem să folosim cu prudență aceleași formule. Capul „național/universal” începe

să sună puțin anacronic, pare puțin atins de desufădine. Literații, artiștii ar accepta cu reticență să fie numiți „naționali”, în schimb și-ar dori să devină „internaționali”. Vorbi mai puțin de specificul național local și tot mai des de europeanism și cultură planetară. Termenul de „regionalism” începe să facă o carieră mediatică neașteptată: vorbi tot mai des de „regionalism cultural” și „regionalism” social, economice, politice.

Toate acestea denotă o anumite schimbare de atitudine, care trebuie fără îndoială pusă în legătură cu planificarea civilizației de tip occidental, urmată îndeaproape de o internaționalizare a produselor culturale de tip european. Desigur, nu ne mai aflăm la începutul civilizației moderne și al modernismului cultural, ci într-o fază tîrzie, cînd adaptarea la modernitatea și de bine de rău asimilată, cînd integrarea modernă e mai mult sau mai puțin realizată, cînd problemele sferei culturale se pun în termeni noi, în termeni differenți.

Mi se pare că e simptomatică pentru această nouă stare de spirit discuția din jurul post-modernismului. Nu vor intra în detaliile acestel mode culturale care din anii ’70 și pînă astăzi a susținut dezastrul literatură. Din multiplele definiții care i-sau dat, se poate approxima că post-modernismul reprezintă o despăsire, o punere în discuție sau un refuz pe multiple planuri a datelor caracteristice ale modernității și modernismului. În plan cultural, post-modernismul poate fi considerat ca o încercare de depășire a abolutismului principiilor moderniste de „inovație”, „ruptură”, „progres”, ca o relativizare a utopismului avangardist, ca o renunțare la modelul unic al culturii europene: prin contrast, el definește un demers care recuperă noțiunile de „tradicție” și „istoricitate”, care redescoperă și refolosește toată istoria artei din toți timpuri și toate locurile, care recunoaște pluralismul cultural, regionalismul artistic. Asemenea caracteristici și multe altele pot fi regăsite sub forme diverse în mai toate domeniile dezbatelor de idei, de la epistemologie la economie și științe sociale, de la politologie la știință.

Pe scurt, post-modernismul reprezintă o stare de suzerinitate mai vastă, în care importanța rămîne o trezire din fanatismul ideologic, din monolitismul culturale, din europocentrism și orice alt fel de absolutism — altfel spus, constiția falselor teorii totale, unice. Importanța rămîne redescoperirea ideilor de pluralism cultural, de toleranță spirituală, de complementaritate a căilor și soluțiilor — altfel spus, o relație nouă cu ideile de multiplă deschidere, de unitate plurală, de poli-identitate. O relație necrispată, firească cu reali-

tatea unei noi ordini culturale a lumii, o ordine trans-culturală toleranță, fără un centru unic și absolut, ci cu centre multiple, difuze, în care ideea de „provincie” dispare în favoarea ideii de „regiune”.

Nu e întimplător că post-modernismul s-a bucurat și se bucură de o carieră vivace în Europa de Est. E simptomatic că el apare în această regiune încă înaintea căderii regimurilor comuniste: în România de pildă, termenul apare la începutul anilor ’80, dezbaterea lui cunoaște un apogeu în 1986—1988 și continuă pînă astăzi. Post-modernismul nu apare aici ca un efect de „supra-structură” la o realitate economică „post-industrială” cum e cazul în Occident, ci ca efect al unui „orizont de așteptare” specific. Post-modernismul reprezintă în această regiune mai degrabă o formă de depășire menită a unei realități politice și culturale constringătoare, el e simptomul unei stări de spirit anticipatoare, premonitori.

Din acest unghi de vedere, formele pe care le-a tuat influența lui în diversele limbi artistice, înainte de înălțîrarea regimurilor comuniste, ar merită o analiză atență: chiar dacă s-a desfășurat doar în plan strict cultural, post-modernismul, prin chiar premisele sale amintite schematic mai sus, a constituit un fenomen interesant de eliberare din chingi ideologice stricte, o încercare de a propune și implantă ideea „alternativelor”, o depășire a provincialismului cultural și o tentativă de integrare mai activă în parametrii ideatici și artistici internaționali.

In nouă realitate politică liberă a acestei zone europene, perspectiva post-modernistă mi se pare și mai utilă. Prin chiar premisele sale, ea crează o stare de spirit care dă o sansă în plus integrării mai rapide, mai firescă a Europei de Est în contextul cultural internațional. Europa de Est ar putea acum renunța la complexul provincial, în măsură în care înțelegem azi că o cultură planetară nu necesită deloc omogenizarea, reducerea diferențelor locale la un unic model nivelator, el, dimpotrivă, ar trebui să însemne dialogul de pe picior de egalitate a tuturor formelor culturale existente.

Noua perspectivă culturală post-modernă ne propune de fapt un nou înțeles al ideii de „universal”. Universalismul în noul context actual nu înseamnă de fapt subordonarea la un unic centru valoric absolutist, nu înseamnă aservirea la un unic model cultural (sieasca europocentrică), el ar trebui să însemne o însumare de soluții culturale diferite, chiar contradictorii, dar valabile în sine, la mari probleme ale umanului.

Altfel spus, provincia dispare, regiunea rămîne. Dintre o ascemenea perspectivă, provincia din mintile noastre ar putea dispărea în favoarea unui firesc al ideii de participare decomplexată la concertul planetar al regiunilor culturale.

l'Entreprise Humanitaire

„ÎNTRPRENDAREA UMANITARĂ”

Interviu cu dl. PIERRE CESBRON — director al misiunii „EQUILIBRE” în România

• Domnule Pierre Cesbron, în prospectul „Equilibre” am citit următoarele: „Umanizarea jocului capitalului în economia de piață” / „Nu rideți! Ajutați-ne să demonstrăm că acest vis este accesibil”. Vreți să-mi „traduceți” acestă idee?

• Ei bine, „umanizarea jocului capitalului în economia de piață” înseamnă exact întreprinderea umanitară pe care o reprezent în România, adică „Equilibre”. Organizația noastră, organizație non-governamentală, după cum prea bine știi, se ocupă cu recuperarea și reintegrarea socială a nefericitorilor din întreaga lume, handicapati fizici și mentali, copii, femei și bărbați fără adăpost, fără mijloace de subsistință, sau în alte situații limite. Dar, spre deosebire de alte organizații cu același scop, noi înțelegem altfel umanitarismul.

• Trebuie să înțeleg că altul este de „Equilibre” este condițional?

• Exact. Noi nu facem pur și simplu donații, mai precis doar donații și atât. Oamenii pe care îi ajutăm colaborează cu noi activ. Urmarea acestei asocieri este întreprinderea umanitară.

• S-ar putea vorbi despre o întreprindere care produce capital uman re-investibil în societate?

• Obiectivul nostru este profitul maxim în limitele impuse de etica unei societăți democratice și civile. Deci, din-

colo de considerații în plan ideologic, concret: în momentul asigurării chefulor de regie ale „Equilibre”, dividendele sunt ale celor suferinți, copii, femei, și bărbați, „acționari” acestor întreprinderi.

• De cînd și cum acționează „Equilibre” în România?

• În decembrie ’89, primele camioane „Equilibre” au adus produse de primă necesitate Spitalului Județean din Timișoara. Apoi, prin reprezentanții săi, „Equilibre” creează 7 „antene”, 7 filiere în diverse județe ale României. În februarie ’90, am luat contacte ferme cu Căminelul Spital din Intreaga Tără. Într-o lîngă, continuă transporturile cu ajutorul echipelor de logisticieni și tehnicieni au început lucrările de refacere în centrul pentru copii de la Pomi. În iulie ’90, s-a lansat și programul cultural: o bibliotecă franceză, difuzarea de cărți, reviste și ziaruri franceze prin retea „Equilibre”. În august ’90 s-a întrreprins studiul proiectului de refacere a 23 de centre pentru copii „încercuibile” din România. Cooperăm deja cu instituții internaționale, CEE, UNICEF, PACT și Secretariatul român de stat pentru handicapați. Avem deja un program de ur-

gență — SCIESA (Salubrité, Chauffage, Isolation, Electricité, Sanitație...). Apără ca partener și Crucea Roșie Franceză și în februarie ’91, încheiem programul de urgență.

• Domnule Cesbron, cîți ani aveți?

• 25 de ani.

• Și care este profesiunea dumneavoastră?

• Inginer specializat în aeronațică.

• Aveți copii?

• Înănu. Dar munca la „Equilibre”, munca transformată pe zi ce trece în pasiune, m-a determinat să optez pentru a avea o familie numerosă într-un viitor apropiat.

• Domnule Pierre Cesbron, stiu că „Equilibre” a acționat pentru prima oară în Polonia în 1984. În afară de România, unde mai acționați?

• Peste tot în lume unde e nevoie de ajutorul nostru. În estul european, convulsional de schimbările politice și economice, în Africa, în Asia, în Orientul Apropiat.

• Cine sunt oamenii din „Equilibre” și care sunt resursele ce îl determină să facă o astfel de muncă?

• Sunt specialiști din toate domeniile. Oameni care prin anumite cursuri sunt calificați în acțiunile de tipul celor care caracterizează „Equilibre”. Resursele personale care îl determină să creeze lumea, construind întreprinderi umanitare pot fi adunate într-un singur act: solidaritatea cu suferințile lumi. Căci nu banii sunt imboldul, salariile francezilor fiind mai mici decât salariul minim garantat în Franță, deci mai mic decât 5.000 franci lunari.

• Cum colaboră cu români, pornind de la nivelul autorităților și pînă la cel individual?

• Începutul a fost mai greu. Niciodată nu ne este ușor, dar colaborarea a evoluat pozitiv în mod sensibil. Ca în orice administrație de stat, mai ales una în tranziție, există cosmarul numit birocrație. Trebuie să găsești totuși oameni care înțeleg și acționează corect, eficient.

Astfel, avem relații de bună colaborare cu Secretariatul de stat pentru handicapă, cu Ministerul Sănătății, chiar și cu Ministerul Muncii, deși aici mai sunt încă probleme referitoare la o politică justă a asigurărilor sociale pentru bătrâni. Dar esențială rămîne colaborarea cu oamenii locului. La Vulturești, Hîrlău, Vasculnic, oamenii din Căminelul Spital, infirmiere, medici, toti ceilalți, treptat au înțeles că acei copii handicapați și „încercuibili” sunt, de fapt, ființe umane recuperabile și integrabile în societate și se comportă ca atare. Răbdarea noastră, ajutată de condițiile concrete oferite — hrana, îmbărențime, aparataj medical, rezpirator, condiții igienice crește etc. — a dat roade. Relațiile dintre personal și suferinți sunt profund umane, relație dintr-o naștere și personal sunt prietenegi. Citește restul, cei din afara Căminelor Spital... E suficient să vă spun că am oferit locuri de muncă bine retribuite, că am oferit contracte economice ferme. Astfel, am semnat contracte cu 35 de antreprize de construcții-montaj românești și materialele folosite sunt cumpărate de la furnizorii români. Se poate să mai bine, dar, repet, trebuie răbdare...

• Observ o ezitare. Insist deci, chiar merge totul ca pe roate?

• Sincer să fiu... Mai bine, încă un exemplu: nu reușim să avem un deposit sigur în București. Cel din incinta Pavilionului expozițional ne-a fost retras și cheltuiem sume importante pentru achiziționarea unei clădiri corespunzătoare sau a unui spațiu unde să construim, în loc să folosim acești bani pentru declararea în mod concret și finalizarea cit mai rapidă a programului Copiii străzi — centru de primire.

Deja au fost „anchetati” numeroși minori care colindă străzile Bucureștiului. Ne-am hotărît nu numai să le oferim adăpost și hrana peste noapte cum procedeață alte organizații din România. Le vom oferi asistență medicală, un program de reeducație, de scolarizare, de repartizare în familiile doritoare... Nu văd altă cale de a determina societatea de oriunde să înțeleagă că nefericiti pe care îl ajutăm sunt propria ei creație care poate fi transformată într-un factor de evoluție pozitivă, de progres.

• Cunosceti situația pensionarilor din România?

• O cunoște prea bine, și „Equilibre” are deja programul Vîrstă a III-a. S-a organizat un ajutor regulat pentru 300 de persoane. Însă, atîn timp cît statutul lor din punct de vedere politic și social, mă refer la existența unui sistem de asigurări sociale real, nu există încă la nivelul occidental — cel puțin ca legislație — în România, mă tem că prea multe nu pot face.

A consensuat
LEONARD OPREA

SOCIETATEA ÎMPOTRIVA EI ÎNSĂȘI

BERNARD PAQUETEAU

Înă încă o reflecție ale unui sociolog francez aflat pentru căva timp în România.

Ca și în alte țări din Est, și aici se poartă numeroase discuții despre tranziția de la societatea comună la cea democratică de tip liberal și de la economia centralizată la economia de piață. Aceste tranziții presupun constituirea unei societăți civile și a unui sector de economie privată care se poate realiza prin mijlocirea unor oameni politici și a unor intelectuali însărcinați cu inițierea schimbărilor necesare ce vor permite surmontarea crizei economice, morale, instituționale și culturale în care se găsește azi România. Este vorba aici de punerea în discuție a unor idei, principii și valori (regrupate sub tematica "societății post-totalitare") care ar merită lămurire prin luarea în considerare a "stării sociale" a României. Ar fi, fără îndoială, util să completem aceste considerații prin observații asupra comportamentelor sociale caracteristice României actuale. O tare privită nu ca o comunitate mistică sau ca un cimp de bătălie unde s-ar înfrunta principii înalte, ci ca o societate (un spațiu) social de tip special, rezultatul dintre un joc de scenă cu strategii în interiorul cadrelor de acțiune și reprezentanților pre-determinate).

Multora îl se pare că, cel puțin pentru moment, în acest spațiu, nici un joc nu mai este posibil din cauză că societatea română ar fi o societate atomizată (o atomizare realizată de regimul comunist și desăvârșită de prăbușirea lui).

Această societate atomizată ar fi complet destrucționată și neorganizată, iar există problemele de care se loveste astăzi România, ar proveni din această dez-integrare-deorientare. Soluția ar consta, deci, în restrucțuirea remobilizarea țării, fie prin crearea unor clase intermediare și a unei societăți civile, introducându-se mecanisme de repartiție și control ai averilor și puterilor, fie întrucât pe această analiză se pot sprijini la fel de bine opiniuni politice opuse, recercind principii de ordine și disciplină și provocând sentimente de apartenență comunitară. Observarea atitudinilor și obiceiurilor românilor în viață lor cotidiană conduce însă la o cu totul altă analiză. De parte de a fi atomizată, societatea românească se dovedește a fi foarte organizată. Fiecare membru al ei se conduce după reguli, se conformează unor coduri neserse, dar precise. Avem de-a face cu o societate structurată, functionând la suportul rigid, puternic ritualizat, iar, în

adică, intr-o rețea de relații vîl, complexe și extremitate de solide. Aceste forme de organizare socială rezultă, la suprafață, din supravîntuirea aparatorilor de încadrare constituite de regimul comunist; formele subterane au fost inventate de societatea românească pentru a supraviețui, prin adaptare, comunismului. Luate împreună, ele induc sau reflectă comportamente care constituie obstacolul cel mai important pentru o evoluție pozitivă a României: o "stare socială" perfect disfuncțională raportată la proiectul — afișat oficial și dorit de mulți — de constituire a unei societăți democratice deschise.

Design, ar trebui analizate cu finețe atât starea, cit și procesul care au condus la instaurarea ei; eu toate că aceste studii nu au fost încă făcute, cîteva ipoteze poi și formulate.

O societate sectorizată

Pentru a o poate conduce și controla, plecind de la centrele de decizie unificate de partid, puterea comună a comitetelor parlamentare și a societății în sectoare de activitate și în categorii sociale încadrăde de instituții de tip corporativist (în sensul corporatismului fascist italian, și nu al societăților de muncă medievale). Aceste sectoare, chiar și în scenografie oficielă, erau concepute astfel încît să nu poată comunică între ele decât pe verticală, prin intermediul organismelor de partid și administrației și deținând resurse centralizate. Membrii acestor sectoare erau numai controlați, dar și întreținuți de filialele de sector ale acestor organizații sociale (dispunind, în special, de cantine sau cooperative de aprovizionare, locuri de vacanță, organe de presă, privilegiu).

Au lăsat astfel fiind o serie de societăți paralele, de societăți neasociate: o societate compartmentală, sectorizată, care nu recunoaște oamenilor calitatea de indivizi autonomi, ci doar pe cea de membri, adică indivizi definiti prin grupă lor. Iar grupele, la rîndul lor, au fost definite prin faptul că sunt recunoscute de putere. O asemenea societate crează, prin sistemul de identificare pe care-l induce, un foarte puternic spirit de apartenență a indivizilor — membru la grupă care îl definește ideologic și îl susține social. În același rînd, sectorizarea poate provoca o profundă necunoaștere sau chiar ostilitate între diverse categorii.

Astfel este atins un obiectiv esențial al puterii comuniste: împiedicarea oricarei comunicări între sectoare, capătarea și apoi păstrarea monopolului cînvîntului între grupări (parola luptei de clasă în timpul fazelor revoluționare, parola apără-

rii Națiunii în timpul fazelor conservatoare). Ajuns în ultimul său stadiu, cînd ambicia regimului comunist se va limita la conservarea puterii și se va caracteriza prin obsesia controlului, el va putea tolera o libertate a cînvîntului în interiorul unei grupe, din moment ce ea va fi închisă, iar grupa va rămîne prizonieră structurii care o definesc ideologic și o susțin social. Astfel, de exemplu, în înținta Uniunii Scriitorilor s-au putut fi dezbatute foarte libere. Cu atât mai mult, puterea nu va fi incomodată de "libertatea interioară" a indivizilor. Ea va putea oricînd manipula sentimentele de apartenență comunitară sau pseudo-comunitară, abătînd atenția spre frustrările economice și sociale provocate însă chiar de ea însăși (conform clasiilor orchestrata a ostilității între "intelectuali" și "muncitori" sau a ostilității interclase).

Se poate vorbi despre ambizia totalitară a regimului comunist atunci cînd ne referim la modelarea societății prin intermediul structurilor care permit controlul grupurilor și membrilor lor. Aceasta este însă doar parte dină vizibila și ideal ordonată a unei relații sociale mult mai complexe. Prima structură creată de libertate și în perfecță concordanță cu doctrina fascișă — a combinat, într-adevăr, cu o altă, care, eu toate că este dialectic legată de prima, nu se referă deloc la ambiiile comunismului.

Compromisul social

Cea de-a doua structură, pur pragmatice și elaborată de o manieră clandestină, o vom denumi (prin analogie cu piață negă) "societatea neagră". Este vorba aici despre lanturi de relații și schimburi inter-individuale alcătuind unor rețele lungi și stufoase, care nu ascundă de nici o regulă preseră. Nici un sociolog nu a descris încă tipurile și nici nu a constat multiplele ramificații subterane. Aici însă, totuși de existență lor. Se poate vorbi despre ele în cîteva cuvinte.

Această societate infundată în rețele camuflate a îndeplinit trei funcții. În primul rînd, ea a fost construită pentru a permite oamenilor să scape de teroarea din perioada stalinistă, iar apoi pentru a remedia, prin intermediul său, insuficiențele sistemului.

"Societatea neagră" a constituit pentru a rezista ambiciilor totalitare și acțiunilor teroriste ale regimului comunist. Cu toate acestea, început în început, ea s-a orientat spre o formulă de adaptare sau enexistență în sistemul. Procesul s-a încheiat în cursul celor de-a treia etape, în care, în timp ce "societatea neagră" își rezerva spații în interiorul instituțiilor, regimul se sprijinea pe ea. Procesul de compromis a social între putere și societate a înzburat în același timp și statul, și societatea civilă.

Regimul comunist renunțase, începînd cu anii '50, la teroarea direcă și abandonase atipicii proiect de construire, prin mijloace revoluționare, a unei societăți comunitare reale. Încercând unele reforme, nerescind decât să creze entropia economică, culturală și sanitată, el nu mai dorea, în fond, decât să-și păstreze controlul aparatorului și sursele de putere. Străduindu-se să nu plătească monopolul comunicării sociale, el a stabilit ca "societatea neagră" toate formele de compromisurile propriile supravegheri.

Acest compromis social a fost atât de profund, încât membrii societății (devenită neagră) au dezvoltat o strategie de acces către rețele aparatorului (a posedat un carnet de partid și devenit alii la fel de banal și necesar ca a dispune de un permis de conducere), iar, pe de altă parte, membrii aparatorului comunist au preluat conducerea mai multor rețele ale "societății negre". Astfel, în numeroase răgătorii sociale s-a instalat o ambiguitate radicală care a fondat o stare socială profund visăță. Sîntem deosebite de a fi în prezență unui sistem totalitar, avem, mai curînd, de-a face cu un sistem majorității sub masă unui ideologii implerite.

Nu ne putem imagina ce ar fi scris Alexis de Tocqueville dacă ar fi vizitat România de astăzi. Fără îndoială însă, ar fi folosit conceptul sociologic de "stare socială", pe care l-a creat pentru a evidenția dinamica egalitară a democrației americane. Așa cum se stie, el nu a abordat studiul fenomenului democratic vorbind despre înalțele principii filozofice sau facind exgeza mecanismelor de reparare și control ai puterilor, ci a optat pentru examinarea raportului dintre acestea și "starea socială" a americanilor, adică obiceiurile, formele de gîndire, modul de înțelegere și practică a relațiilor inter-individuale.

Defilările sau alte spectacole ritmice în aer liber în cursul căroră săptămîni grupuri recunoscute de sistem coexistă, fără să se amestice între ele.

Bernard Paquetteau este conf. univ. la Facultatea de Sociologie a Universității Paul Valéry din Montpellier și director la Centrul Cultural al Alianței Franceze Cluj.

Traducere de
MIRCEA IONESCU

(Continuare în numărul viitor)

AGENȚI AI SERVICIILOR SPECIALE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

JOSEF DARSKI

(Urmare din numărul trecut)

Ciup Majevski a fost întrebat dacă salariații și colaboratorii fostei poliții politice erau în mod curent folosiți de ministerul său, el a răspuns: „Dacă doresc să o fac și nu pot fi de un folos real în indeplinirea sarcinilor noastre... La urma urmei, nu ne putem distanța complet de cei care au colaborat în treptă cu serviciile secrete. Trebuie să le garantăm că, după ce vor veni la noi cu informații, numele lor nu vor apărea a doua zi pe prima pagină a ziarelor... Trebuie să ne arătăm unii alțora — ministerul celorlalor, iar el nouă — un mini...”

Puteam trage concluzia că Majevski — un om al "Solidarității" — consideră utilitatea pentru noile servicii de securitate și eficiența în supraveghere a noilor élite politice a fi criteriile principale în decizia ce trebuie lăsată cu privire la loialii colaboratori. De fapt, el a declarat deschis că publicarea numelor unor agenți ai "impiedică dezvoltarea unei élite politice". Cind a fost întrebat, la 17 mai 1991, dacă să îl se ingăduie colaboratorilor poliției politice să rămână în Parlament, el a reușit să răspundă. Deoarece ministerul refuză să dea publicității numele colaboratorilor, se poate presupune că el preferă un parlament compus din oameni pe care Ministerul de Interne îl poate ușor compromite.

Trebuie spus, în apărarea lui Majevski, că el consideră că poliția politică comună era o organizație patriotică, chiar anti-sovietică. „Eu pot să afirmă, că deplină responsabilitate, că, cel puțin în ultima decadă, serviciul de informații și de contrainformații au lucrat în interesul Poloniei.”

Ei spun că vinovate au fost autoritățile politice comuniste, pentru că „ele erau cele ce hotărău, și nu conduceau serviciile de informații și de contrainformații, cui să comunice informațiile și materialele și în ultimă analiză să tragă folosale”. În ce privește KGB, el susține că „colaborarea s-a atins, de fapt, la jumătatea anilor '50”.

Ultimul sef al poliției politice, Jerzy Karpacz, consideră și el că publicarea numelor colaboratorilor ar avea consecințe grave. El crede că dacă numele anumitor agenți ai serviciilor se publică ar fi dezvaluite în anumite state din fostul Bloc răsăritean, și ar crea un pericol real ca mulți alii agenți, bine plasati, să inceteze, pur și simplu, să mai colaboreze. „Ar fi o amenințare pentru democrație dacă numele unor agenți ar fi date publicității”, afirmă Karpacz, „pentru că nimici nu ar mai fi dispusi să lucreze pentru serviciile secrete dacă nu ar fi absolut sigur că păstrarea anonimatului va fi respectată.”

Carul Poloniei arată că nepublicarea listei colaboratorilor și a agenților permise guvernului să acuze sau să amenințe pe oricine doarește, acoperindu-i în schimb pe cei care li sunt de folos. În plus, se pare că primele două guverne necomuniste ale Poloniei erau interesate să mențină o legătură specială cu KGB sau cel puțin au fost slite să o facă.

(Material preluat din revista americană „Gîndire neobișnuită” — decembrie '91/ianuarie '92)

Traducere: L. NICHIFOR

CULTURA

TZVETAN TODOROV: NOI ȘI CEILALȚI

LUCIAN RAICU

Cartașa aceasta — care e totușu un tom savant, un studiu teoretic, înințind de istoria ideilor și a mentalităților — își are originea într-o experiență personală, dată pe față de autor în capitolul introductiv, o experiență a răului. Pentru cîtitorul român, aceste "rădăcini" ale operelor pot egală — sau întrece — în interes și intensitate curiozitatea făcă de opera însăși, una printre aticele altele dedicate temei umanitei în filiu — o temă, desigur, importantă și foarte actuală — relația dintre noi și alții, dintre grupurile și colectivitățile umane (etnice, naționale, rastăile) urmările în diversitatea, dar și în universalitatea lor — și felul în care să-i oglindă ea în textele unor gânditori francezi, istorici, antropologi, scriitori, pe durata mai multor secole, de la Montaigne la Renan, Taine, Chateaubriand, Michelot, Gobineau, Barres, Loti, Péguy, Lévi-Strauss... Despre ce experiență a răului — a intoleranței — și vorba și ce legătură poate avea ea cu tema de reflecție produsă de autor, Tzvetan Todorov — exilat în Franță începând din 1963 și perfect integrat de aproprie trei decenii culturii părții de adopțiune — este bulgar de origine și să-a trăit copilaria, adolescenza, prima tinerețe, în-

tr-un regim totalitar, repressiv, de tip stalinist, întruiotul asemănător cu cel instaurat în România post-belică — are deci o sensibilitate durerosă de „specială” față de toate formele discriminării, ale agresivității, ale spălăriului obuz și primar bine camuflat într-o ideologie scientistică și princișoasă, aparent corectă. Lumea în care a deschis ochii — în primii ani de după război — părea să fie lumea normală a vietii sale, singura cu putință, cunoașterea „răului” a fost una incercată și progresivă, doar unele semne de anticipare, impiedicate să se-limpezească, să ajungă la constanță, de sentimentul normalității și de cel al unui relativ confort, mental, dar și social, familia sa „imediată” se acomodase cu starea de lucruri și chiar și aproba (făcea parte dintr-un „beneficiar” el). Arestarea, prin 1958, a unor prieteni și familie, campania de presă dezălnuită după tipicul său impotriva lor, consecutivile necazuri ale părintilor, hărțuții, culapăzii, în cluda simpatiei statului, ca atât din mediul lor, nouului regim: semnele se înmulțeau, ceva nu era în ordine. Dar mai bine să-i dăm cuvintul teoreticianului de azi: „Cu toate asta am rămas pînă în 1952 un fervent pionier... A urmat moartea lui Stalin și descoperirea progresivă, pe măsură ce înaintam în adolescență, a vacuității discursului oficial cu care zîndic avem de-a face. N-am fost niciodată o victimă directă a regimului, pentru că reacția mea, ca de altfel a multora dintre compatrioți, a fost nu de a protesta ori de a intra în conflict, ci de a mă dota cu o dublă personalitate: una publică și supusă, alia privată, judecând cu propriul cap... Ass am cunoscut răul. El constă în disparitatea străghișoare dintre frazele în care se învechindu-reprezentanții puterii și viața pe care o duceau și ne faceau să ne noștă și care părea să se inspiră din cu total altă principiu; în obligația de a proclama publică adeziunea la doctrinele oficiale, și în pierderea subsecvență a sensului cuvintelor celor mai nobili — libertate, egalitate, justiție, cuvinte care serveau la acoperirea represiunii, a favoritismului, a modului teribil de diferit de a trata indivizii; răul mai constă și în afirmația potrivit căreia

nu există în toate problemele o poziție bună, una singură...”. Închei cam abrupt citatul, să-i înțeles ce tip de „rău” a cunoscut Todorov... Prin aprofundare și mai ales prin extensie în aferă a ceea ce să numi un imaginar și evidențelor imediate, cel care a experimentat răul totalitar, răul distanță ameliorare dintre frazeologie și realitate, dintre cuvintele mari și oribilele nedreptăți, se consideră — și este — mai pregătit decât alții, mai apt sufletește și existențial să serie o carte despre discriminare, intoleranță și minciună. O carte, deopotrivă, a suspiciunii față de cuvinte — de cuvintele mari, făcă de ideologice glumioase, ușoare ori „științifice”. Răul contactat prin personală experiență și se pare autorului profund înrudit cu cel aproxiat prin lecturi edificatoare și assimilarea considerabilei cantități de informații privind genocidul nazist, de pildă, teoriile de apărare „științifică”, arrogante și dominoare, care l-au precedat — genocidul și practica generalizată a represiunii desclanșată sub regimurile comuniste nu se revendică sau și ele de la un principiu „științific”? Războiele colonială exterminatoare și teorile „realiste” — cum le numește Todorov — analizate cu atenție, dar și cu pasiune critică și cu un soi de „furie sacră” în cartea sa — nu se întemeiază să ele, mult înaintea dezălnuirii Răului absolut în pînă civilizație a secolului 20, cu ororile inimaginabile ale celor două totalitarisme, pe mesecotirea respectului datorat diversității și libertății umane — respect și diversitate și al dreptului de liberă determinare, și în egală măsură nu se autorizează el (ca și totalitarismele) de la o „relativizare” (de fapt o totigă abordare, a sinistra manipulare) aoricului principiu moral, a oricărui criteriu de judecată a vinovătilor în cîte insenări (indiferent de „legitimitatea” lor ideologică), nu înseamnă ele, în toate cauzurile amanente, un disprețitor refuz al Legii unică, valabilă pentru toti oamenii, dincolo de: clase, categorii sociale, deprinderi, caracteristici etnice, răstăile, religioase..., un refuz, asadar, al

conceptului de unitate a speciei umane, de universalitate, a condiției umane? Un concept supus tuturor alterărărilor, nescut de ambiguități și pe care Todorov încă mult să-l reconstruiască, să-l reabilită, să-l facă din nou plauzibil și „realist” în ciuda prea marii sale flexibilități și a riscului de „inconsistență” într-o lume care a văzut prea multe idealuri și nobile concepții năruindu-se. Il numește în capitolul final: „un umanism bine temperat”. Il afirmă prioritatea în Spiritul legilor și Contractul social. Cartea se încheie astfel: „Un uitim cuvint. Montesquieu și Rousseau au înțeles poate mai bine decât alții complexitatea vieții omenești și au formulat un ideal mai nobil; și n-au descoperit însă un nanacu, o soluție a tuturor problemelor noastre. Să asta pentru că stau că dacă echitatea, simțul moral, capacitatea de a se ridica desupra interesului propriu sunt caracteristice omului împotriva a ceea ce afișau alii ginditori, pesimisti ori cincii, tot caracteristice omului sunt și egoismul, dorința de putere, gustul soților monolitice. Defecție unui individ, ca și cele ale unei societăți sunt date la fel de intrinseci acestora ca și cele mai mari crăciuni ale lor. Fie cărău încumbă să denă intelectele unora asupra celorlate, celor mai bune asupra celor mai rele. Anumite structuri sociale (cele „moderate”) facilitează această străduință: alttele (cele „firante”) o complică. Totul este ca primele să albe cîstig de cauză asupra celorlate. Nici o structură socială nu dispesează pe focare îndiviz în parte de acțiunea, de datoria care îl revine pentru că nici una nu conduce automat în bine. Intelepciunea nu e nici ereditară, nici contagioasă: se ajunge la ea în mai mică sau mai mare măsură, dar totdeauna și numai de unul singur și nu în virtutea doar a apartenenței la un grup sau la un Stat anume. Cel mai bun regim din lume nu e niciodată decât cel mai puțin rău, și chiar dacă trăiesc în el — și încă îl rămîne totul de făcut. A invăță să trăiesc cu alții împreună este o parte din această înțelepciune.”

SOCIETATEA CULTURAL-LITERARĂ

„TRISTAN TZARA”

Moinesti, localitate din Moldova de mijloc, își reconstituie azi dreptul de a promova celebritatea fizului său spiritual, poetul român de notorietate internațională, fondatorul miscării DADA și lider al avantgardei europene. Tristan Tzara (1896-1963), de către prietenii săi de peste timp, credinciosi nobilului sfînt de recuperare a tuturor marilor valori cultural-literare de pe meleagurile românești.

In această perspectivă, Societatea cultural-literară „Tristan Tzara” constituată la 16 noiembrie 1991, în Moinesti, cu ocazia Colocviului Național „Diminica Tristan Tzara”, își propune să crește climatul unei vieți spirituale autențice în locul de bazină al poetului și să antrenze opiniunea artistică într-un dialog generos și eficient cu toți cei care, prin structura lor empatică și demersul hotărât, năzuiesc către valorile estetice ale civilizației moderne.

Societatea culturală moinesteană, care a dobândit de curind personalitatea juridică, va stimula studierea literaturii avantgardei europene și va apăra și susține activitatea cercenurilor literare, în cadrul revistei culturale „Caietele Tristan Tzara”, înțîrind astfel contactul nemijlocit cu personalitățile culturii contemporane, românești și străine, fidele marilor idealuri de concordie internațională, generate de fascinația mereu tinării a literaturii și artelor, ca un omagiu plin de semnificații moinesteanului universal și mereu actual, Tristan Tzara. Timpul să lucreze pentru impunerea în plan național și universal a mitoșorilor înălțări!

Orice sprijin moral, material sau de specialitate va fi binevenit.

Vasile Robiceanu,
Societatea cultural-literară „Tristan Tzara”,
str. Vasile Alecsandri Nr. 14, Moinesti,
COD 5478, județul Bacău, Tel.: 93376 18 99
Cont nr. 45.11.09.13 — Filiala CEC Moinesti

PENTRU RECUPERAREA MEMORIEI COLECTIVE

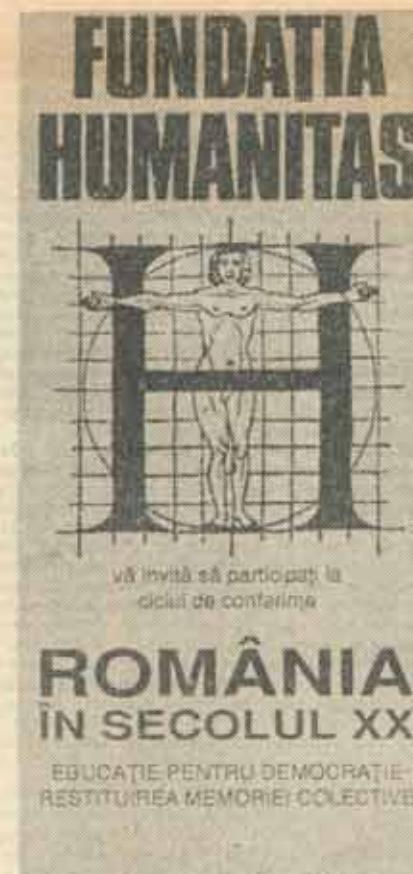
MARINA MEZEI

In prima zi a lunii aprilie, la Muzeul Național de Istorie a debutat un ambicios proiect cultural. Fundația Humanitas a deschis un ciclu de conferințe ce și propun să restituie adevărul în zonele camuflate ale trecutului și prezentului nostru, operind și o apropiere de termenii democrației. În fața publicului (neasteptat de numeros), președintele Consiliului de administrație, Gabriel Liliecanu, a conturat scopul acestor prelegeri: recuperarea memoriei colective deformate de regimul comunist: regindirea istoriei ei mai aproape de un adevăr adesea sacrificat, adevăr care nu poate fi orientat de o politică de dreapta sau de stînga. Din ineditul inițiativei decurge și o educare de tip istoric — parte integrantă a scoșii democrației.

Maria Berza, directorul executiv, ne-a adus pentru o clipă prezența președintelui de onoare, Eugène Ionesco, prin scrisoarea adresată de acesta Fundației Humanitas în 21 iunie 1991. (Această scrisoare a fost publicată de revista „22” în numărul 28/1991.)

Sub titlul „România la început de secol”, dr. Andrei Pippidi, cercetător științific la Institutul de studii sud-est europene, conferențiar la Facultatea de Istorie București, a încercat reconstruirea unei Români ce nu mai există. O Românie a regelui Carol I și a maiorilor figuri politice conservatoare sau liberales: Lascăr Catargiu, G-ral Gh. Manu, P. P. Carp, Titu Maiorescu, I. C. Brătianu, D. A. Sturdza.

O Românie a contrastelor. În 1871, la inaugurarea iluminatului cu gaz aerian, Ferdinand Lasalle observa:

„Aici totul se începe de la sfîrșit și nu de la început. Așa vor avea București gaz aerian înainte de a avea străzi și pavaje”.

O Românie greu de guvernat. Disciplina monarhului, pare să fi învină. Uimitoarul proces de ardere a etapelor reușite în mare măsură o sincronizare cu civilizația occidentală.

O lăra ospitalieră a cărei fericită capitală primea cu aclamații așii pe revoluționari de la 1848, cit și pe Vodă Stirbei, pe cazaci (Trăiască) jarul Nicolae și pe bas-buzuci din Yemen, Siria și Albania (Trăiască Sultanul D.

Intre ipoteze insolite, informații riguroase și anecdotă istorice, Andrei Pippidi ne-a delectat și cu o listă de prețuri ale vremii — gen: 15 lei percheia de curcani, 3 lei suta de raci...

Așteptăm cu interes următoarele conferințe.

COMUNICAT DE PRESĂ

In cadrul operațiunii FRANCE – ROUMANIE

La danse en voyage – étapes, rencontres, traverses
(organizatori: Ministerul Culturii din România, Ministerul Culturii din Franța, Association Française d’Action Artistique, UNITER, Teatrul Bulandra, Opera din București, Opera din Timișoara)

ne va vizita țara
între 30 martie și 8 aprilie

COMPANIA LA LISEUSE
condusă de coregraful
GEORGES APPAIX

Spectacole :

3 aprilie : ora 19.00 DE ET PAR TEATRUL DE OPERETĂ BUCUREȘTI

7 aprilie :

DE ET PAR TEATRUL NAȚIONAL IAȘI

Compania organizează, între 30 martie și 3 aprilie 1992 la OPERA ROMÂNĂ, un STAGIU deschis actorilor.

Inscrieri : ANCA MANDRESCU

Tel : 30 46 06.

La librăria „Cartea Românească” va avea loc, vineri 10 aprilie, ora 14, lansarea cărții lui Andrei Cornea, „PENUMBRE”

TÎNĂRUL CIORAN sau despre ambiguitatea interiorității

(Urmăre din pag. 16)

Ambiguitatea interiorității își pune amprenta mereu asupra demersului cioranian: uneori, ne aflăm într-un univers al perplexității mistică, al revelațiilor; în care cul înaltează din certitudine în certitudine, pînă la anulare sau pînă la devenire totul; alteori, totul intră sub incidența universului negativității — gindirea (... și e scîrbă de fenomenul acesta al gindirii și te întrebă dacă reflexivitatea nu este o pacoste pe capul omului"), cunoașterea, constiința („Cunoașterea este o plagă pentru viață, iar constiința o rană deschisă în simburele vieții"), umanitatea („Personal imidau demisia din omenire. Nu mai vreau să nu mai pot să fiu om"), spiritul, Iisus Christos („În lumea aceasta încă n-a murit nimenei de suferință aflată. Iar acela care a zis că moare pentru noi n-a murit, ci a fost omorât"), a eternității și a trăirii în timp, a istoriei etc. Ambiguitatea interiorității este însă maximă atunci când nu ne mai aflăm niciodată în certitudine și niciodată în negativitate, ci în universul erotetic. Un univers al întrebărilor în care se desfide orice logică erotetică și care deschide perspective infi-

nite („semnul de întrebare care domină peste această lume și a cărui ondulație interrogativă este ca un simbol al infinitului necunosabil și inaceasibil"). Întrebările lui Cioran sunt uneori mai tulburătoare decât paradoxurile, negațiile sau certitudinile sale: „Să fie o lingăuire pe care mindria și-o oferă și să cred că înțelege pe Caligula?“ (Indreptar pătimas): „Ce ne impiedică în viață de la cinism chiar atunci cînd mintea ne impinge și ne sălstește? Ce ne mărgineste impertinența ultimă a cunoașterii?“, „Oare cînd vorineata să mor?“ (Amurgul gindurilor). „Trosnește în lîne epoci geologice? Dacă nu, de ce vorbești de timp? Fostul mare în care s-au vîrsat fluviile Himpului? Dacă nu, de ce te mindestri cu istoria?.. La cînd le-ai murit moartea, că să ai dreptul la nemurire?“ (Cartea amângilor); „Cînd va ridica tărâmul român capul în sus?“, „Va scoate cineva România din ea însăși? Va izbi ea din sine?“, „Să ne fie neistoria Izvorul nostru de viață? Fi-vom capabili să creăm prin ce n-am făcut?“, „Există națiune care să nu fi făcută răboie?“ (Schimbarea la fată a României).

S-ar putea scrie un studiu despre întrebările lui Cioran,

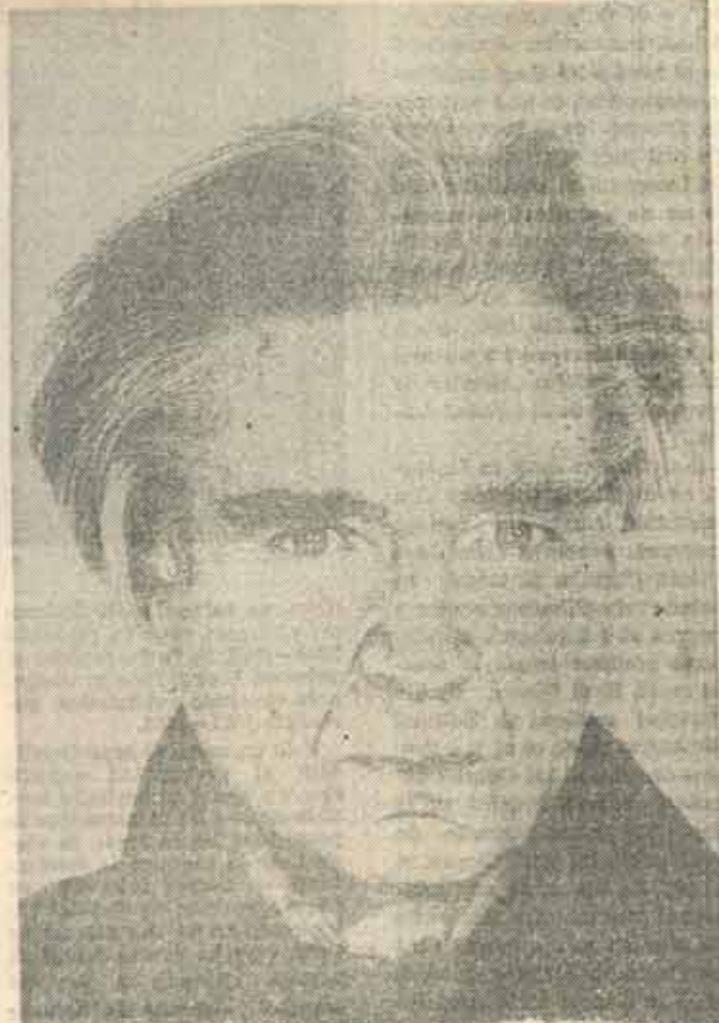
desi majoritatea nu au răspuns, însă ar însemna să-l deosebim, dacă ne-am închipui că și pune întrebări ca să le găsească răspunsul. Deși, uneori, evidență răspunsurilor posibile nimici stările simple ale constiinței sau naturile neprobabile, bunul simt: „Oare cum s-a putut ca după Iov să mai existe disperare: după Alexandru, fapte, după Platon, gindire, după Christos oameni? Noi toți n-am făcut decât să adăugăm și să facem istoria inutilă.“

Ambiguitatea interiorității este și sursa marilor trăiri, a trăirilor spirituale, dar mai ales a trăirilor trăiri. Averilind că sensul cuvintelor consacrate este cu totul altul la Cioran sau că terminologia uril nu are sens în ceea ce-l privește, am putea avansa ipoteza că există în lumea sa interioră anumite „fluidități imateriale“ pe care le-am putea numi dialecțica transfigurărilor și logica reversibilității. Sunt zeci și sute de pasaje în acest sens, care par a se adresa cultiva, dar care sunt consemnări ale proprietăților trăiri. De pildă, „Negațiile care nu duc la exaltație, și disperările care nu duc la profetie înseamnă că n-au atins adincimea în care se depășesc pe ele însele. Dacă din

Recursul la franceză

GABRIEL LIICEANU

Trecerea lui Cioran la altă limbă nu s-a făcut prin rațiuni de context și nici prin revelația tirzie a ceea ce merită părăsit ca insignifiant și umil; ea a fost urmarea unei răfuieri întoarse spre interior și a marcat dezacordul cu o parte din sine și despărțirea de o întreagă perioadă a vieții. Cioran a spus odată că desprinderea de vechea limbă a fost insotită de o „eliberare de propriul trecut“. Tot ce pînă atunci însemnase activitate, suiată de gesturi susținute de febra unei idei, este perceput dintr-o dată sub semnul ridicolului și resimțit ca gesticulație și agitație. Și deoarece viața trăită sub continuitatea ridicolului este insuportabilă, vechea identitate trebuie repudiată și evacuată. „S-ar cuveni, ca după fiecare experiență importantă, să-ți schimbi numele“, se spune în Ecarterelement. Recursul la franceză a fost o asemenea schimbare a numelui menită să marcheze diferență, fractură. Cioran este acum altcineva: „celălalt“, susținându-se oricărei explicații, fragil pînă la inconsistență, rămine să-i populeze perplexitățile: „Cum am putut fi cel ce eram?“. Diferit și străin, el nu se simte în raport cu alții; Cioran își este sieși străin. Străinul, subiectul agitației, trebuie reprimat, trebuie redus la tăcere; de aici nevoia unei mutații lingvistice. Limba română nu e părăsită în numele unei judecăți de valoare, ci în numele unui dispozitiv existențial în care ea a fost doar întîmplător amestecată. Permanența omagiașă, ea este lăsată totuși în urmă pentru alții, ci de implicații afective și de asociații involuntare. Ea este primejdicăra așa cum sint siglele marilor iubiri, tot arsenalul acela de iniziile care poate pune în mișcare memoria unei derezonări de proporții. Cioran intră în franceză, această „limbă de juriști și legislatori“, intocmai metalului incandescent cufundat în răceleală elementului acvacit. Toată opera franceză a lui Cioran e rezultatul întinuirii paralelor dintre dogoritor și rece, puseu de lavă, incrementată po un sușestor arctic. Cioran însuși a vorbit despre sine ca despre un barbar ce a ales să locuiască într-o seră, iar franceza a asociat-o cu o „cămadă de forță“ și cu modalitatea de disciplinare a unui sălbatic. Debutul francez a fost, neindoielnic, „povestea unui coșmar“; el nu a făcut decât să rețereze în planul expresiei coșmarul unei vieți: năzuința de a atinge idealul pasivității absolute de pe pozițiile unui moment vecin cu ierarhia.

ele nu izvorăște constiința proprii misiuni, căle existentei ne rămîn închise pentru totdeauna“.

Emil Cioran este propriul său profet și propriul său mintul. Celor atât de scenice sau de analitici, care ar putea bănuia că orizontul interiorității este de natură ludică, le recomandăm să privească unele fotografii făcute lui Cioran, dintre care cîteva sunt publicate chiar în paginile revistei „22“. Vom vedea că ceea ce pentru noi este ludic, pentru el este tragic, și că tragicul nostru pentru noi este ludic.

(Continuare în numărul viitor)

Ca în teologia negativă, care îl gindește pe Dumnezeu prin ceea ce nu este, și ginditorul poate fi judecat după ceea ce îl lipsește. La Emil Cioran sunt multe lucruri care lipsesc: citatele, bibliografiile, notele de subiect, numele de autor, idei, teorii sau sisteme de gindire, tot ceea ce găsim îndeobște în literaturile de filozofie. Si nu este vorba de ocultarea surselor de inspirație, ca în autorii de compilații, plagiate sau intertexte, ci de o plasare principială în afara referințelor și referinților culturale. De fapt, ele nici nu intră în sfera de interes a autorului. Deși atmosfera de amurg al gindurilor este covârșitoare, al senzației inceputorilor, cum numai la Nietzsche se mai întâmplă. Si la Nietzsche lipseau citatele, aşa că pare un paradox că întrul său din Muncă și zile de Hesiod, o transanță judecată de valoare: în ierarhia modurilor de cunoaștere și a trăirilor spirituale „superioritatea absolută a definie căi care gindește totul cu propria lui minte”. Cioran este un astfel de ginditor, iar singularitatea sa provine din excluderea voluntară și consecvență din lumea în care trăiește. El se deosebește radical de cei care au expresie unor moduri colective de gindire și simțire, cum ar fi inteligențelor religioză, reformatorii morali, profetii, marii conducători, artiștii, utopistii, revoluționarii etc. Si el gindește totul cu propria lor minte, numai că înălțărul Cioran se dispensează sistematic de opiniiile concordanților și contemporanilor săi, de ideologii și filozofii, de convențiile sociale și compromisurile politice, de invățăminte istorice și de prejudecăți: „... nu există niciun fel de cultură și de istorie”. Până la urmă, el se disensemenează și de invățăturile religiei, iar în ultimă instanță și de Dumnezeu.

A ie desprinde de tot ce înseamnă pentru Cioran să își asuma „rolul desfășurării interior”, a deveni centru metafizic. Adică, Dumnezeu. „Oare după ce ai avut atât timp constituția nimănescă, te mai poti crea de altceva decit Dumnezeu? Te mai poti simți altceva decit înălțatul și sfîrșitul? De ce nu ne-am educa în conștiința proprii noastre divinități?” Numai că omul care să simțe și să gindă pe sine că Dumnezeu („Am fost odată tot: ce mai vreau?”) nu mai poate supraviețui „stările de nivel ultim” decit în mod tragic.

S-a discutat mult în legătură cu dispariția tragediei și a spiritului tragic din cultura modernă, pentru a relua încă o dată discuția. Si totuși, ea trebuie reluată măcar pentru a încerca să-l înțelegem pe singurul ginditor tragic al acestui secol, Emil Cioran. Grăție efortului susținut al Editurii Humanitas și, de ce să nu spunem deschis, al lui Gabriel Liiceanu, editorul român al dispozitiei acum serierile de tinerețe ale lui Emil Cioran, și își poi da seama de originalitatea și profundimea fascinantă ale gindurilor sale tragic. Sunt opere scrise în limba română, adică cele cinci cărți tipărite înainte de intrarea României în război (Pe culmile disperării. Cartea amângărilor. Schimbarea la față a României. Lacrimi și sfintă). Amurgul gindu-

TÎNĂRUL CIORAN

sau despre ambiguitatea interiorității

rilor), un volum inedit (Indrepărtă patimă), seris în perioada 1940–1945, la Paris, precum și volumul Singurătate și destin, care cuprinde publicistica perioadei 1931–1944.

Este un semn al superficialității și precarității culturii noastre faptul că vorbește totă lumea — de la gospodine la politicieni, de la copii la ziaristi, de la ingineri la intelectuali — despre interviul cu Cioran, realizat de Gabriel Liiceanu în serial, dar nimeni nu știe să vorbească despre faptul că același Liiceanu a reeditat complet scrierile de tinerețe ale lui Cioran. Si-ii vine parță să regretă inconsecvenția lui Cioran, care, vreme de decenii, a refuzat în Occident interviurile și aparitările televizate. Să

regretă, pentru că cel mai mulți cititori nu-i vor căuta niciodată, iar timp pentru a-l căuta integral nu mai are aproape nimic. Un critic literar îmi spunea că serialul a fost făcut pentru cel care, asemenea lui și altora, nu au timp să-l citească pe Cioran. Eu cred că se înseală amarnic, pentru că, dimpotrivă, filmul a fost făcut și are sens numai pentru cel care î-l au căci deja. Pentru că ceilalți nu vor înțelege nimic dintr-un Cioran metafizic. El vor înțelege cu totul altceva, în funcție de orizontul lor cultural și de cronotopurile culturale, de care am văzut deja că ginditorul de la Răsinari se dispensează de la bun început și constant. Vor înțelege lucruri care nici nu au legătură cu Cio-

ran. Într-un fel, cărțile lui Cioran nici nu sunt cărți.

Ele nu sunt decit expresia lirică a unei experiențe metafizice a unui om care înțeplinează și a format ca scriitor. Dacă î-l ar fi stat în putință, Cioran ar fi preferat să dea antinomiori existențiale și expresii muzicale. De altfel, numeroasele sale referiri la muzică nu au alt înțeles decit cel metafizic. Numai că metafizica lui Cioran este una a interiorității. Ca și teologia lui. Lumea înconjurătoare, socială sau naturală, ca și cea de dincolo, sunt invocate doar pentru a le sublinia deficientele, neîmplinirile. Sau pentru a le pune chiar existența în domoala: „Existența să fie o problemă rezolvabilă, pe

care nici moartea să nu poată rezolva vreodată, ci absența fizică să mărească chinul neîntelusului. Toti oamenii care n-au un destin și care nu pot deveni „cazuri” căci sigur în existență, sunt siguri că ei trebuie să ajungă undeva, căci finalul este implicat în premisiile liniile lor. Acel om, însă, care e un „cas” este pentru el însuși o neliniște absolută și un prilej de neliniște pentru alii; în el tremurul individualizației care e un „cas” este pentru el reverie sau o explozie, o creație infinită, un nimic ce devine finit. Si atunci î se pune aceeași ultima întrebare: dacă lumea a fost creată sau dacă n-a fost încă.

De unicitatea unui ginditor îl dai seama atunci când, pentru a-l înțelege și interpreta, metodele existente nu îl sint de folos. În cazul lui Cioran, nici o hermenetică nu poate surmonta abisul dintre interioritățile constituite tragice și anemicile interiorități sau dogmaticile obiectivări ale celorlalți. Nu poți respinge însă ideea metodelor, fără a fi acuzat chiar prin acest fapt că folosești o metodă. În comparație cu alii ginditori ar putea să deruteze, pentru că la Emil Cioran totul pare că începe și se sfârșește în serierile sale. De fapt, în interioritatea lui, care este centrul metafizic.

Cu excepția aparență a volumului Schimbarea la față a României și a publicisticile, pe care Cioran le consideră, de fapt, serieri ocazionale, pe care într-un fel sau altul, complet sau incomplet, le respinge sau se uită la ele ca la niste ciudătenii (ceva mai încoordonate și rezultatul unui flux neîntrerupt al gindurilor, ele fac parte dintr-o scripție continuă. Chiar dacă temele sau ideile sunt mereu alele, există o vesnică reinnoiere, tristețea, viața, interioritatea, suferința, boala, existența, cunoașterea, spiritul, religia, filozofia, durerea, muza, amângirea, extazul, lacrimile, mistica, sfântenia, păcatul, iubirea, femeia, nefericirea, rătunica, cultura, istoria, forța, protejia etc. Este greu de spus ceva rezumativ, sintetic sau concluziv cu privire la felul în care Cioran gindește vreuna din aceste teme, întrucât perspectiva interiorității este una în permanență schimbare — ca într-o treccare nedeterminate de la haos la cosmos, sau, mai bine zis, de la nefință la principii sau la finită. Ne aflăm în fața unei ontologii a paradoxului.

Paradoxul nu exprimă la Cioran cărțile și artistice sau artistice retorice, ci este rodul autentic al ambiguității interiorității. Acolo, într-o lume fără coordinate spațiale sau temporale, unde clipa este eternă, iar eternitatea este clipă, unde nu există legi fixe sau reguli ale gindurilor clare, ci numai o trăire vulcanică, de tip extatic sau melanomic, totul este posibil. Tragiul intervine atunci cind omul acesta, care s-a crezut Dumnezeu, dar, ce spun, care a fost Dumnezeu în lumii sale interioare și care a trăit stările metafizice ultime, redescoperă că este om, adică muritor, făcut din carne și os, cu identitatea socială și națională, trăitor într-un spațiu și într-un timp determinate. Si atunci intervine revolta, iritatea, disperarea, negarea tuturor acestor circumstanțe.

DAN PAVEL

(Continuare în pag. 15)